

# MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK

XLVIII. ÉVFOLYAM

ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK

BUDAPEST, 1935.

7. SZÁM

FOLYÓIRATA

SEPTEMBER

SZERKESZTŐSÉG,  
hová a lap szellemi részét illető  
minden közlemény küldendő:  
Budapest,  
VII. ker., Korong-utca 34.  
Telefon: 97-1-85.  
Kéziratokat nem adunk vissza.

SZERKESZTI:

KISS JÓZSEF

Tagsági v. előfizetési díj évenként 8 P.  
Az egyesülettel és a lappal kapcsolatos minden befizetés 48.627. sz. csekk-lapon történhet. (A csekk számla tulajdonosa: Tanítóképző-intézeti tanárok országos egyesülete). Reklamációk Pócsa József pénztáros címére Budapest, V., Báthory-u. 12. IV. e. küldendők.  
HIRDETÉSEK MEGEGYEZÉS SZERINT

## A magyar tanítóképzés és tartozékai.

Írta: Dr. Neményi Imre.

„In dem und jenem ist uns die Lehrerbildung in Ungarn schon voraus.”

Richard Seyfert.

„Pädagogische Blätter”. 1917. évf., 10. füzet, 424. old.: „Zu Besuch in Ungarn.”

Nehéz és kényes dolog hozzászólni olyan kérdéshez, melynél még a közvetlen érdekelt tényezők is ellentétes álláspontot foglalnak el, — és az eszmék közelharcában a küzdő feleknek nem sikerült még megtalálniuk azt a csodaszert, mely az eltérő véleményeket közös nevezőre hozhatja. De a szó alatt lévő ügy — a népiskola és a tanítóképzés — annyira közel áll a szívemhez, hogy a vélemény-nyilvánítást érte mégis megkockáztatom. Nem szándékozom ebben a nyugvópontra kívánczozó ügyben vitát provokálni; sőt amennyire emberileg lehetséges, elkerülni óhajtom azt, mert hiszen sem nézetemet senkire ráerőszakolni nem kívánom; sem felfogásomat csálhatatalannak nem tartom; sem akarata ellen üdvözíteni senkit nem akarok. Megnyilatkozásomnak egyedüli indító oka csak az, hogy kimondhatatlanul örvendének, ha egy homokszemnyivel hozzájárulhatnék ennek a főfontosságú problémának a helyes megoldásához: az érdekelt tényezők előtt fennragyogó célnak megközelítéséhez. Valeat, quantum valere potest.

Már most elüljárójában jelzem, hogy a tanítóképzést nem tartom a pedagógiai elvek kínai falával hermetikusan körülhatárolható tanügyi intézménynek, hanem a szó szoros értelmében vett olyan nemzetnevelő tényezőnek, amellyel *elválaszthatatlanul szoros szervei kapcsolatban* állanak: *a népiskola és a tanítóképző-intézeti tanárképzés*. E három ügynek oly döntő súlyú az egymásra való



kölcsönhatása, hogy bármelyike is, csak a másik kettővel kapcsolatban tárgyalható.

Ennek a felfogásnak megfelelően elsősorban a *népiskolával* kívánok foglalkozni.

Az elemi népiskola környékén és kapcsolt részein a legutóbbi években nálunk és világszerte új világszemléletnek és a régivel szemben gyökeresen változott eszméknek megvalósítására törekvő áramlatok viharzanak. Tiszteletreméltó és tiszteletet parancsoló, nemzeterősítő, értékes és becsületes munka mellett tetszetős, mindent túlkialtón hangos jelszavak töltik be a levegőt: munka-iskola, szellemi és lelki öntevékenység, benső át-élés, élmény-módszer, továbbképző iskola, hivatásra nevelő népiskola, nyolc-osztályú népiskola, új lelkiség, újkori népiskola, stb.

Tagadhatatlan, hogy nemzeti kultúra nézőpontjából nem azok az országok az irigylésreméltók, ahol a legtöbb egyetem vagy egyéb főiskola van, hanem azok, melyekben a nyolc-éves mindennapi tankötelezettség mellett a nyolc-osztályú népiskola járja. De értsünk szót: akinek lyukastalpú cipőjén a sár és a víz ki- és beszivárog, az nem ambicionálhatja azt, hogy nyakkendőjében briliáns mellű ékeskedjék.

Ha vannak emberek, akik fanatikus meggyőződéssel és bizakodó hittel vallják a kultúrának egy nemzet életében mindenhatóan fölényes és sorsdöntő erejét: én minden fenntartás nélkül szívvel-lélekkel azok közé tartozónak vallom magamat. Egész multamat és munkás életemnek minden tudatos kultúr-célkitűzéseit kellene megtagadnom, ha én nem a lelkes meggyőződésnek kitörő örömeivel köszönténem a nyolc-osztályú népiskolát; illetve a mindennapi tankötelezettség korhatárának a tizenkettedik életévéről a tizennegyedikre való kiterjesztését. És mégis, ha valaki azt kérdezné tőlem, hogy időszerűnek gondolom-e nálunk *ma* a *nyolc* esztendőre terjedő mindennapi tankötelezettség életbeléptetését, akkor a bensőségteljes meggyőződésnek határozott hangján azt kellene válaszolnom: *nem*.

Ennek a meggyőződésnek adtam kifejezést, amikor 1928-ban gróf *Klebelsberg* Kunó akkori vallás- és közoktatásügyi miniszter valóban kitüntetően megtisztelő módon kért fel, hogy mielőtt a nyolc-osztályú népiskolát életbe-léptetné, állami megbízatással menjek külföldi tanulmány-útra, — és visszajövet készítsek azután javaslatot a nyolc-osztályú népiskolának életbeléptetésére. Köszönettel elhárítottam magamtól a megtisztelő ajánlatot, mert hiszen a külföldi népoktatási intézményeket én amúgy is kellően ismerem; a nyolc-osztályú népiskolának a mi *mai* viszonyaink között, törvény erejével való általános életbeléptetését pedig *idő-előttinek*, sőt megvalósíthatatlannak tartom; — és így: legjobb meggyőződésemnek ellentmondó javaslatot nem lehet előterjesztenem.

A tanulmány-út elmaradt tehát, de a nyolc-osztályú népiskolát próbaképen több helyen *ex lex* mégis életbeléptették. Amint előre látható volt; nem valami lényes eredménnyel. Nem nagy látnoki képesség kellett hozzá — ezt megjósolni.



Megmondom miért. Innen-onnan hét évtized múlt el azóta, hogy az alkotmányos érának első vallás- és közoktatásügyi minisztere, a lángelméjű és lánglelkű *Eötvös József* báró, az 1868. évi XXXVIII. törvénycikket megalkotta; az első törvényünket, mely büntetési szankcióval állapítja meg a hat évre szabott mindennapi tankötelezettséget. Az idézett törvénynek büntető szankciója ellenére, — és annak ellenére, hogy közben 1921-ben életbelépett „*az iskolázási kötelesség teljesítésének biztosítására*” a XXX. törvénycikk, mely valóban drákói szigorúsággal — 600 koronáig menő pénzbüntetés és egy hónapig terjedhető szabadságvesztés — ad szankciót ide vonatkozó rendelkezéseinek, mely sajnálattal kell megállapítanunk a következőket:

Csonka-Magyarországon még 1929. évi július havában is — *tehát egy esztendővel annak utána*, hogy a közoktatásügyi kormányzat törvényen kívül életbeléptette az elemi iskola VII. és későbbben a VIII. osztályát (mégpedig: Budapesten 28 iskolában, Pestmegyében 26 községben, Zala megyében 1, Zemplén megyében 2, Vas megyében 1, Abauj-Torna megyében 2, Baranya megyében 4, Borsod megyében 7, Csanád megyében 2, Csongrád megyében 2, Győr megyében 3, Heves megyében 3, Jász-Nagykun-Szolnok megyében 3, Komárom megyében 2 helyen; több iskolánál egyes osztályokban: 10, 9, 8, 7, 4, 3, sőt 1 növendékkel, de az ehhez elengedhetetlenül szükséges pedagógiai előfeltételeknek abszolút negligálása mellett), az akkori vallás- és közoktatásügyi miniszter a *Magyarországi Tanító-egyesületek Országos Szövetségének* nála tisztelgett küldöttsége előtt szószerint azt a kijelentést tette, hogy „ott, ahol egymilliónál több analfabéta van, mint nálunk, ott a népoktatás nincs olyan állapotban, amivel meg lehetnénk elégedve. Sem a tanítás eredményessége, sem a tantermek száma, sem a tanítói lakások állapota nem engedi meg azt a fényűző könnyelműséget, hogy a fejlődést állítsuk meg.”

A lángolóan hazaszerető, az emelkedett gondolkozású, a hivatás-érzettől áthatott lelkű, a legnemesebb intenciók által hevített Klebelsberg Kunó grófnak, aki a magyar nemzeti kultúrának rajongója volt és egy diadalmasan ragyogó nemzeti kultúra mindent elárasztó erejével akarta népét a legelső nemzetek sorába felemelni, — tökéletesen igaza van: egy nyolcmillió lelket számláló, egyébként magas kultúrájú nemzet, melynek testét akkor még egymillió analfabéta dísztelenítette, az csakugyan „nem engedheti meg magának azt a fényűző könnyelműséget, hogy a fejlődést megállítsa”. Nem pedig annál kevésbé, mert — noha ez a százalék 1929 óta, a legutóbbi népszámlálás statisztikai adatai szerint a javunkra megváltozott: — még mindig minden tizedik embert, akivel találkozunk, analfabétának kell tekinteni.

Ez a statisztikailag megállapított tény, minden egyébtől elvonatkoztatva, már magában-véve is, igen súlyos egy tehertétel a különben viruló kultúránkban. De sajnálatosan súlyosbítja a helyzetet az a körülmény, hogy ez a közel tíz százalékos analfabétaság nem







analfabétaság sem olyan nagy baj, mint egy olyan törvény, amelynek nem lehet minden esetben és az egész vonalon szankciót adni."

A legutóbbi évtizedben sokat hallani és sokat lehet olvasni arról, hogy az alkotmányos érától a háború kitéréséig eltelt félszázad alatt mindössze nem történt annyi a magyar nemzeti kultúra és különösképpen a magyar népművelődés előbbrevitele érdekében, mint a háború befejezését követő évek során. Egészen nyilvánvaló, hogy ennek a beállításnak a háttére és eredő forrása nem lehet egyéb, mint a legsajnálatosabb tájékozatlanság. Akik az ilyen, minden komoly alapot nélkülöző hangzatos megállapításokban tetszelegnek maguknak, azok, úgy látszik, az átértékelés tanát vagy elméletét; magyarul: a leicsinylést, át akarják csempészni az általános történet-írásból a nevelés történetébe is.

Történeti tények és elvitázhatatlan valóságok tesznek hangosan beszélő tanúságot a mellett, hogy a magyar kultúra és ennek keretében a magyar népoktatás is, a háborút megelőző négy évtized alatt a világ művelődés-történetében páratlanul álló, csodálatos eredményeket produkált. Én a béke-időben tanügyi tanulmányok céljából beutaztam Európa összes államait Finnországtól le Szicíliáig és a régi cári Oroszországtól egészen a Portugál királyságig. A dolgokat nemcsak néztem, de láttam is. Bensőségteljes meggyőződéssel állíthatom, — és ezt az állításomat külföldi szaktekintélyek nyilatkozatai is megerősítik, hogy hazai általános kultúránk fejlődése éppen úgy, mint népoktatásunké is, a háború előtti bármely, még a leghaladottab kultúrával dicsekvő nemzetek mellett is fölemelt fővel állta meg a helyét. Nem is csodálható; hiszen az egész korszakon át, egymással váltakozva, a nemzetnek abszolút legkiválóbb elméi, legnagyobb szellemi értékei irányították mint közoktatásiügyi miniszterek nemzeti kultúránkat.

Hogy ennek ellenére történtek az alsó- és középfokú oktatásügy terén tévedések, balfogások: igen. De, amint alább rá fogok mutatni, nem főbenjáró dolgokban. — És ami ma észrevétel tárgyává tehető, hogy — teszem azt — Sopronnak 2% az analfabétája, a Dunántúlon itt-ott 4%; viszont az ország más részein 27, sőt 34%: ezek inkább olyan szépséghibák, melyek nem a kultúrpolitikának a terhére irandók, hanem az országos kormányzati politikát terhelik, mely a kultúrpolitikát gyakran még alsóbbrendű országlási érdekek miatt is, téves vágányra erőszakolta. De ezek mind csak formahibák, melyek annak a kornak szükségszerű viszonyaiban találják érthető magyarázatukat. De időszerűtlen, vagy időelőtti próbálgatásokra, amelyeknél — mint a példabeszéd mondja — „a nyereg előbbre futott volna, mint a ló”: arra közel egy félszázad oktatás-történetében példát találni nem lehet.

Ellenben a Vass József miniszter kísérletének, mely pedig csak a hatesztendő iskolakötelezettség teljesítését kívánta „biztosítani”, teljes csődbejutása után alig mult el egy fél évtized, mikor a nyolcosztályú népiskolának, illetve „a tankötelezettség meghosszabbításáról és népiskoláinknak ezzel kapcsolatos továbbfejlesztéséről” szóló



törvény-alkotásnak terve hozta lázas izgalomba az ország lakosságát. Ennek a törvénynek ugyanis az volt a célja, hogy „*a mindennapi iskolai tankötelezettség 6—14 éves korig, a továbbképző iskolai tankötelezettség pedig 14—16 éves korig terjedjen*”. A tervezett reform a törvénytervezet 7. §-ában részletesen megállapított módokat szerint az 1930. évtől 1940-ig terjedő időszakban lett volna életbeléptetendő; akként pedig, hogy „*1940. szeptember 1-től a nyolcosztályú népiskola felállítása és látogatása egyetemlegesen kötelező*”. (7. §. 4. pont.)

Mikor 1928. évi december hó 15-én a képviselőházban az országgyűlésen a törvénytervezetet kiosztották a képviselők között, a hírlapok akkori közlése szerint, a kezdeményezést pártkülönség nélkül általános megdöbbenéssel fogadták; jóllehet, hogy mindenki csak az anyagi oldalát nézte a dolognak; holott a kérdésnek tanügypolitikai vonatkozásai legalább is olyan súlyos aggodalmakat keltek, mint az anyagiak.

Hogy a pénzügyi nehézségek áthághatatlan, abszolút le nem bírható akadályául fognak szolgálni a tervezett reformnak, az mindjárt első tekintetre szembeszökő volt. Alig, hogy a szó alatt levő tervezés publikussá lett, nyomban felajdult minden érdekelt tényező: a falusi jegyzőkön kezdve fel a legmagasabb közigazgatási hatóságokig és az egyházi főhatóságokig megindultak a memorandumok és deputációk. A felcsigázott közhangulat lecsillapítása végett az illetékes tényezők azután *pótlólag* belevették a törvénytervezet 6. §-ába, hogy „az, e törvény értelmében szükségessé váló mindennapi és gazdasági népiskolai építkezéseknek és bennük az új tantermek első felszerelésének költségeit, *tekintet nélkül az iskola jellegére, kis- és nagyközségekben, valamint rendezett tanácsú városokban az államkincstár viseli. Ugyancsak az államkincstárt terhelik a jelen törvény értelmében szükséges tanszemélyzet illetményei.*”

Ez az intézkedés azonban nem hozta meg a várt megnyugtató hatást, mert hiszen azt ma már nyolc-osztályos népiskola elvégzése nélkül is tudja mindenki, hogy azokat a sok száz, sőt ezermilliókra menő államsegélyeket, amelyeket ez a reform igényelt volna és amelyeknek fedezésére az állam a törvénytervezet 6. §-ában kötelezte magát, az államkincstár sem tudja csak úgy abrakadabrával elővarázsolni, hanem hogy azokhoz is ugyancsak az adózó polgárságnak már amúgy is a végkimerülésig igénybevert teherbíró erejét fog kelleni az összeomlás fokaig csatasorba állítani.

Mert nem kevesebről van szó, mint arról, hogy a fönt hivatolt törvény *indokolásában* megállapított 7000 népiskolánk a VII. és VIII. osztályokkal, úgyszintén gazdasági, esetleg ipari, vagy *kecskedelmi* továbbképző tanfolyamokkal kiegészítessék (6. §.); esetleg önálló gazdasági népiskolák is állíttassanak (4. §.); nem is szólva a tanítóképzésnek horribilis anyagi áldozatokat igénylő, az új típusú elemi iskolának igényeihez mért megfelelő gyökeres átalakításáról, teljes átszervezéséről.



Ha már mostan az összes 7000 népiskolánk mindegyike szabályszerűen kifejlett hat-osztályú intézet volna hat-hat rendes tanítóval, amitől — fájdalom — csillagászati távolságok választanak el bennünket, akkor is a következő szükségletek állanának elő: 1. Kerek számmal hétezerszer két tanterem = 14.000 tanterem; 2. hétezer rajzterem és ugyanannyi tornaterem = 14.000 terem; 3. ennek a 28.000 teremnek a felszerelése; 4. legalább 14.000 új tanerőnek az alkalmazása.

Csakhogy sóhajtással sem tudjuk utolérni azt a paradicsomi állapotot, hogy 7000 iskolánk mindegyike rendszeres osztott hat-osztályú iskola volna, amint azt az 1868. évi XXXVIII. törvénycikk tervezte. A 7000 iskola között még mindig van 223, amely csak öt-osztályos; 380-ban pedig csak négy, 76-ban három, ugyancsak 76-ban kettő, sőt 19-ben csak egy osztály van. Ezeket tehát előbb hat-osztályú iskolákká kellene kiegészíteni, mielőtt a *reformhoz* hozzáfognánk.

De mindez a bajnak még csak elenyészően kisebb része. A nyolc-osztályú népiskola *természetesen nem lehet osztatlan iskola*, mert hiszen már a hat-osztályú osztatlan iskola, a tanulmányi eredménynek még a legminimálisabb igényekre való leszállítása mellett is, emberi erőt meghaladó teljesítményt kíván a tanítótól. A *nyolc-osztályú osztatlan iskola* pedig még elgondolásnak is lehetetlenség és képtelenség. Már pedig elemi iskoláink közül 3178, vagyis 46.2% teljesen osztatlan; 3074, azaz 44.7% részben osztott; és az összesek közül csak 623, vagyis 9.1% — a teljesen osztott iskola.

Arról az álmról tehát ha teljesen le is mondunk, hogy az összes iskoláink 90%-át kitevő — közel 6000 — vegyes iskolánkban mostanában megszűnjék a koedukáció, — és csak a nyolc-osztályú népiskola életbeléptetésének *elkerülhetetlen szerves együtt-járójára, az osztottságra gondolunk*, akkor is, már ez a lépés, mely pedig csak előkészület a VII. és VIII. osztály megnyitására, oly horribilis összegeket igényel, amelyek a mai államháztartásunk egyensúlyát teljesen felborítanák és az ország teherbíró képességét összeroppantanák. Már pedig a VII. és VIII. osztály megnyitásának elengedhetetlen feltétele az alsó hat osztálynak előzően való osztottá tétele is.

*Hanuszik* Antal, kerületi népiskolai és iparostanonc-iskolai igazgató, aki először kísérletezett a nyolc-osztályú elemi népiskolával és sok évi tapasztalatra tekinthet vissza, tehát e téren klasszikus szak-tekinthető, ismertetésében azt írja, hogy: „A VII. és VIII. osztály alapja egy *teljesen osztott* hat-osztályú népiskola, de olyan, ahol a tantervnek anyagát a *legkörültekintőbben* végzik el, — és ahol a VI. osztálybeli növendékek a *maximális* anyag *biztos* tudását szereztek meg.”

A vonatkozó törvényjavaslat keletkezése idején a vallás- és közoktatásügyi minisztérium kiadásában megjelent „*Magyar Népoktatás*” című munkának megállapítása szerint — és magának a törvényjavaslatnak indokolása szerint is, öt-osztályos iskolánk (hatodik



osztály nélkül) volt: 272; továbbá négyosztályos (ötödik és hatodik osztály nélkül) és négynél is kevesebb osztállyal bíró népiskolánk száma 481; végül, hogy ugyanakkor 167 község nélkülözte a népiskolát; 27 község tankötelesei pedig más községekbe voltak kénytelenek iskolába járni.

Mindezeket egybevetve, magától megadódik a felelet arra a kérdésre, hogy vajjon az adott viszonyok között csakaúgyan *kultúr-szükséglet-e* a nyolc-osztályú elemi népiskola ma, a mi — fájdalom — gyászosan lecsónkított, gazdaságilag szomorúan aláhanyatlott és a hat-éves kötelező beiskolázásnak súlyos fogyatkozásaiával terhelt Hazánkban.

A nyolc-osztályú népiskola hívei és a törvénytervezet indoklása is, hivatkoznak az északamerikai Egyesült Államokra, Ausztriára, a Németbirodalom államaira, sőt — mint szerintük talán legerősebb ütőkártyára — az úgynevezett utódállamokra is, melyek a háború után valamennyien rátértek a nyolc-esztendőös mindennapi tankötelezettségre.

Nincs miért sokat beszélni Románia vagy Szerbia papíros-kultúrájáról, amely, mikor közismert népművelődési viszonyai mellett a nyolc-esztendőös népoktatást törvénybe iktatja, élénken emlékeztet az olyan meztelenül futkosó cigány-rajkóra, aki egy valahonnan véletlenül a keze-ügyébe került cylinderkalapot nyom a fejére. — Hiszen, hogy csak egyet említek: a közelmúlt napokban megjelent *román* hivatalos statisztika szerint, — 3.115,675 tanköteles közül 1.300,000 *nem jár iskolába*; pontosan: az összességnek 41.73 százaléka. — De nincs miért futkosnunk a bajor hétéves (előkészítő, alsó, közép és felső tagozatú); a porosz nyolc-esztendőös (Mittelschule, Höhere Volks-schule, Unter-, Mittel-, Oberstufe); az osztrák, hasonlóan nyolc esztendőre terjedő (Allgemeine Volks- und Bürgerschule); vagy az ugyancsak nyolc évfolyamú amerikai (Primary School, Grammar School, High School) tankötelezettségi minta után sem. Az ezek egy részénél a felső osztályokra nézve — a tankötelezettséget illetően — keresztülvitt enyhítéseket meg a könnyebbítéseket átvette a mi törvénytervezetünknek 7. §-a is; nevezetesen: „Az olyan család gyermeke, amely család megélhetését 13 és 14 éves gyermekének mindennapi iskolába-járatása lényegesen megnehezítené, ez alól felmenthető.”

Ez a klauzula már körülbelül egy szintárra hozza azoknak az országoknak a nyolc-osztályos tankötelezettségét a mi hatéves mindennapi népiskolánkkal. — Az a szülő pedig, aki önként vállalja gyermeke részére a nyolc évre terjedő népoktatási kötelezettséget, annak a szülőnek rendelkezésére áll a népiskola négy osztálya után a polgári iskola négy osztálya, melynek tanítási terve különben nagyban és egészében megegyezik a külföldi nyolc-osztályú népiskola négy felső osztályának a tananyagával. Nincs tehát semmi elfogadható okunk arra, hogy szépen kifejlett népoktatásunkat potemkiniádákkal kendőzzük, miután a tervezett törvénynek fentebb



idézett, tágasra kitárt kibúvó ajtót nyitó 7. §-a amúgy is teljesen illuzóriussá teszi a nyolc évre terjedő „kötelező” népoktatást.

Ebben a kérdésben a fején találta a szöveget az a bizottság, melyet az „Association française pour le progrès social” ennek az ügynek a tanulmányozására és javaslatételre delegált. Ez a bizottság ugyanis a kérdésnek élettani, pszichológiai, pedagógiai, erkölcsi és szociális nézőpontjai mellett, hatékonyan és különös nyomatékkal mutatott rá a problémának gazdasági oldalára is. „A szülők — írja a bizottság — legtöbbször türelmetlenül várják, hogy gyermekeik is hozzájáruljanak a maguk keresményével a háztartás költségeihez. Faluhelyen — tudjuk — hogy a tizesztendő, sőt annál jóval fiatalabb gyermek is már munka-erőt jelent, minélfogva az iskolakötelezettség meghosszabbításával jövedelem-csökkenés sújtja majd a munkás-családokat.” A főtnevezett bizottság tehát *elvben* oly hozzáadással tette magáévá az iskola-kötelezettségnek 8 évre való kiterjesztését, hogy a vagyontalan családoknak olyan méretű segélyezését fogja javasolni, amely lehetővé tegye, hogy azoknak gyermekei tovább folytathassák iskolai tanulmányaikat.

A mi törvénytervezetünknek 5. §-a különben teljesen elsodorja a törvény szellemét népoktatási irányától, amennyiben lehetővé teszi, hogy „az a tanuló, aki a nyolc-osztályú népiskola felső tagozatának valamely osztályát általánosan jeles eredménnyel végezte, sikeres különbözőzeti vizsgálat alapján a *középiskolák* megfelelő osztályába felvehető.”

Miután tehát a főntebb már megnevezett, törvényen kívül felállított népiskolai VII. és VIII. osztályokba a növendékeket mézeskaláccsal —teljes és általános tandíjmentesség, ingyen tankönyvek, ingyen rajz- és írószerek — toborzották; ez a § feléjük nyújtja még azt a legvonzóbb, szinte ellenállhatatlan csalétket is, hogy amit a polgári iskolánál közel hét évtized óta minden hivatott és hivatásos szakember a legmesszebbmenően perhorreszkált: kreálja a polgári iskola mellett a nyolc-osztályú népiskola felső tagozatával egy második fajta zug-középiskolának, vagy enyhébben kifejezve: egy csonka al-gimnáziumnak vagy al-reálgimnáziumnak új típusát.

Ez az 5. §. tehát a polgári iskolának, mely a nyolcosztályú elemi iskola által nyújtott, fentebb felsorolt *anyagi kedvezményeket* — tankönyv, tandíj, stb. kedvezmény — nem adhatja, a halálos ítélete volt, amely ítélet azután végső szankcióját az 1927. évi XII. törvénycikkben nyerte. Ez a törvény ugyanis ezt az, eddig hatosztályú iskolatípust — a fiú-polgári iskolát — lenyakazta és négyévfolyamú iskolára csökkentette le. A polgári iskolai tanárság mihamar ráeszmélt a veszélyre, mely kedves iskolájuknak létjogosultságát megszünteti és egzisztenciáját fenyegeti: gyűléseiken hangosan és erőlesen tiltakoztak a konkurrens iskolának a tervezett formában való létesítése ellen; — és hogy a versenyt állhassák, követelték a polgári iskola részére is az általános, teljes tandíjmentességet; kívánták a polgári iskolának nyolcosztályúvá való fejlesztését, és kérték, hogy „a kultuszminiszter nyugtassa meg a tanárságot egy



*olyan nyilatkozattal, amellyel egyszer és mindenkorra tisztázná a nyolcosztályú elemi és a polgári iskola ügyét*". A sok és nehéz küzdelmek között nagy izgalommal vívott szellemi csatározásoknak az lett a tanárságot ki nem elégítő fináléja, hogy az elvesztett elsőszülöttségi jogért kárpótolták ezt a „hatvan esztendő viharaiban nagyszerűen bevált iskolát” — egy tál lencse-étellel: a törvény végrehajtása tárgyában 1931. évi január hó 10-én kibocsátott „Utasítás”-nak 30. §-a megadta a *négy-osztályú polgári iskolának a külön főigazgatói intézményt*.

Az eddig előadottakból egészen nyilvánvaló, hogy a mi népiskolánknak *nem külterjes* fejlesztésre — VII. és VIII. osztály felállítására — van szüksége, hanem *belterjes* intézkedésekre, melyek eltüntetik egyébként kifogástalanul szabályos szervezetéről a szembezőkö szépséghibákat azáltal, hogy:

1. azon a kevés számú helyen, ahol eddig még nincs népiskolánk, ilyen iskola a legsürgősebben felállíttassék;

2. ahol csak csonka iskola működik, ott ez — hat-osztályúra kiegészíttessék;

3. ne csak közigazgatási úton, — mert ez nem lehetséges — de szociális eszközökkel is lehetővé tétessék a tanköteleseknek hiánytalan beiskoláztatása;

4. minden rendelkezésre álló módon és eszközzel meg kell szüntetni azt az embertelen és pedagógiailag képtelen állapotot, hogy egy tanító egy, nem is megfelelő tanteremben 80—100, sőt még száznál is több gyermeket — hat-osztályú osztatlan iskolai szervezetben — tanítson;

5. fokozatosan meg kell szüntetni a teljesen osztatlan iskolákat, amelyek egyelőre, legalább *részben osztott* iskolákká fejlesztendők;

6. ahol csak lehet, legalább a felső osztályokban, megszüntendő a koedukációs tanítás;

7. a felnőttek *iskolánküli* oktatásának rendszeres felkarolása útján is, intézményes gondoskodás történjék az analfabétaság csökkentésére és végleges megszüntetése iránt.

Amikor ezeken az állomásokon, vagy ezeknek az állomásoknak legfontosabbjain legalább, már szerencsésen túl leszünk: akkor mindenki kitörő lelkesedésnek bensőségteljes örömeivel fogja üdvözölni a nyolc-éves mindennapi tankötelezettségnek eszméjét és az eszmének megvalósítását. Fontos és figyelmen kívül nem hagyható mozzanat ennél az elgondolásnál az is, hogy a belterjes fejlesztés mellett, az utóbbi években sajnálatosan nagy mértékben felgyülemlett állástalan diplomás tanítóknak elhelyezésére is sokkalta nagyobb lehetőségek nyílnak, mint a nyolc-osztályos külterjes fejlesztésnél.

Finnország, mely az összes kultúrállamok között legelsőnek aratta le az analfabéta-mentesség dicsőségét, a három-osztályú népiskolán keresztül jutott el a kultúrának ehhez a sorsdöntő állomáshoz; — és csak annak utána, hogy ezt — az analfabéta-mentesség



get — elérte, fogott hozzá páratlanul magasfokú népművelődésének külterjes fejlesztéséhez.

Hosszasabban kellett időznöm a népiskola problémájánál, mert kézenfekvő dolog, hogy a népiskola mikénti alakulatán dől el a *tanítóképzés* szervezetének és szerkezetének további sorsa is: egészen más természetű képzést igényel tanítója részére a hat-osztályú és mást a nyolc-osztályú népiskola. Utóbbinál, amint *Hanuszik* igazgatónak főntebb idézett szavaiból kitűnik, a polgári iskolai tanári képesítés nivóján alul aligha lehetne megállani, ami pedig — természetesen — a tanszemélyzet díjazásában is óriási többletet jelentene.

Az eddig elmondottakból nyilvánvaló, hogy a nyolc-osztályú népiskolának, illetve a mindennapi tankötelezettség hat évről nyolc évre való kiterjesztésének a napja nálunk — sajnos — még nem érkezett el.

Ennek megfelelően kell tehát a *tanítóképzés* módjának és szervezetének is berendezkednie.

A *tanítóképzés* ügye körül az utóbbi évtizedekben Európaszerte a vitatkozásnak és elme-futtatásnak még a népiskoláénál is erősebb, hogy ne mondjuk, féktelenebb hullámverései csapkodtak fel. Hogy ezek a szellemi áramlatok, sem a mi tanítóságunkat, sem a tanítóképző-intézeti tanárságunkat nem hagyhatták érintetlenül: magától érthető. Aggasztó csak az, hogy a kérdés lényegére nézve *főbenjáró* eltérések mutatkoztak a tanítóság felfogásában, az alma materekkel és volt tanítómestereikkel, a tanítóképző-intézeti tanársággal szemben. Ez a nézeteltérés, amint az érdekelt körökben tudva van, alkalmak-adtán „szokatlan vehemenciában és agresszivitásban” türelmetlenül tört utat magának.

Ez is érthető. A tanítóság részéről a szakképzés és az általános műveltség mélyítésének *elvi álláspontját* személyi vonatkozások, szociális törekvések, anyagi és erkölcsi érvényesülési nézőpontok, valamint méltatlanul és igazságtalanul elszenvedett sérelmek hosszú sorának orvoslására irányuló jogos kívánságok is hevítették. — Hiszen nincsen még egy olyan hivatás, amelytől olyan nagyfokú sokoldalúságot kívánna a közélet, mint a tanítótól. És ennek ellenére őket évtizedeken, sőt mondhatnók, hogy évszázadokon keresztül csontig és velőig bántóan érintő hagyományos mellőzésekkel keserítették. Nem csodálható, hogy ez a bánásmód a tanítóságot olyan reformok életbeléptetésének a sürgetésére ösztökölte, amelyek — az ő meggyőződésük szerint — száz százalékgig biztosítják a megfelelő méltánylást, megbecsülést és elismerést annak az országepítő, nemzet-erősítő munkának, amelyet ők fizikai és szellemi energiájuknak, valamint a hivatásukkal járó felbecsülhetetlen etikai értéknek teljes mérlegbevetésével, szívüknek és lelküknek minden idegszállal végeznek.

Hogy semmi félreértés ne essék, meg kell jegyezni, hogy tanítóságunknak ez az állásfoglalása nem valami exotikum; nem speciális elszigetelt magyar kitalálás, vagy a magyar tanítóságnak talán „*vélt*”



sérelme, aminek azt a hozzánemértés feltüntetni szeretné. Ellenkezően. Visszamenően messze-messze évtizedekre, *Németországban* ugyanezen, főntebb jelzett indító okok által vezetettve, a tanítóság, melynek élén *világhíres* pedagógusok is állottak, hangosan követelte a tanítóképzésnek az egyetemre való áttételét, amitől nemcsak szakszerű képzésük elmélyítését, de anyagi és köz-életi helyzetüknek és társadalmi megbecsülésüknek emelkedését is várták. Ez a mozgalom ellenállhatatlan erő kifejtéssel és több-kevesebb módosítással nemcsak az európai kultúr-államokban hódított, de győzelmesen vult be Amerika oktatás-ügyébe is.

A mozgalom vezetőit nálunk is, a külföldön is, optikai csalódnak megtevesztő lidérc-fénye terelte egészen hamis vágányra. Azt hitték ugyanis, hogy az egyetemi vagy más főiskolai diploma, mint egy varázslat fogja javukra fordítani a helyzetet. Pedig hogy mennyire nem a főiskolai diploma az anyagi helyzet javulásának és a társadalmi pozíciónak a kulcsa vagy kritériuma, ennek a bizonyítása végett nem is kell nagyon messzire mennünk példát keresni: nálunk, példának okáért, érettségi vizsgát tett, — és egy 10 hónapos kurzust végigjárt emberek előtt már régen nyitva volt az út az V. fizetési osztályhoz, mikor az egyetemet végzett, sőt doktorátust és tanári diplomát szerzett középfokú iskolák tanszemélyzetének még mindig emberi erőt meghaladó küzdelmeket kellett vívnia, hogy — igen csekély százalékkal — bejuthassanak a VI. fizetési osztályba. Nem is szólva azokról a, más kategóriába tartozó, — főiskolát végzett egyes köztisztviselőkről, akik előtt az anyagi, hivatali és társadalmi boldogulásnak olyan gazdag lehetőségei tárultak fel, amilyenekről az ugyanolyan főiskolát vagy egyetemet végzett tanár-embernek még álmodnia sem lehetett. — A társadalmi megbecsülés és érvényesülés nem attól függ, hogy hol állítják ki a diplomát. Annak a helyzetnek kialakulását, amit a tanítóság ebben a vonatkozásban kíván és elérni hő vágyakozással óhajt: egészen más utakon kell keresnie.

A szőnyegen levő kérdésnek azonban nem ez az érdemi része. A dolognak a súlypontja arra esik, hogy egyes külföldi államokban máris kihúzták a történelmi alapot a tanítóképzés lába alól, — és a tanítóság sürgetésére, a középiskolai érettségi vizsgára alapozott tanítóképzést átteltek az egyetemre vagy más főiskolai jellegű intézetekre. A reformnak ehhez a módjához, mely bizonyos, kevésbé szerencsésen sikerült próbálgatások után egyes helyeken már meg is bukott, másutt módosult, ehhez csatlakozott, ezt tette magáévá a magyar tanítóságnak egy része is. A tanítóságnak ez az állásfoglalása nem volt egyhangú, — és szerencsére még igen távol áll az érvényesüléstől. Ha ez a törekvés valaha megvalósulna: az egyenest — a tanítóképzés csődjének, azt mondhatnók, hogy szinte nemzeti katasztrófának lenne nevezhető. — A játszma itt sorsdöntően nagy tétre megy: a Nemzetnek, vagy legalább is nemzedékeknek jövőjéről van szó. Ne fussunk tehát ábrándképek után: „Ábrándozás az élet megrontója!”



Távol áll tőlem, de hiszen ez fel sem tételezhető, hogy a középiskolákat, vagy azoknak tanulmányi rendjét és az általuk elért eredményeket lekicsinyeljem. Bár tantervük nincs híján a szembe-ötlő fogyatkozásoknak: kulturális tekintetben és magyar nemzeti nézőpontból egyaránt, fényesen megállják helyüket a *maguk rendeltetésében*, — és kifogástalan tökéletességgel töltik be nagyrarendelt hivatásukat. — De, noha egy szépen fejlett hatalmas szál fenyőfa a jó Istennek gyönyörű alkotása, — és a toboz-gyümölcse is külső alakra nézve némiképpen hasonlít a banán-fához: azért soha senkinek nem fog eszébe jutni, hogy a fenyőfán beoltással vagy más módon banán-gyümölcsöt akarjon termelni.

A középiskola előkészít a főiskolai tanulmányokra: semmi egyebet. Nem fejleszt a fiatal emberben vagy leányban hivatás-érzést vagy ügyszeretetet semmiféle speciális pálya iránt: de — hivatásánál és rendeltetésénél fogva — nem is fejleszthet. Hiszen az elképzelhető legkülönbözőbb életpályák munkásai rekrutálódnak növendékei sorából, — és ennél fogva, a tanterv által kiszabott *általános* műveltséget nyújtó ismeretanyag elsajátítása mellett, csak azoknak a szellemi, lelki és szívbéli kvalitásoknak a kitermelésére szorítkozik, amik minden, bármilyen életviszonyok közé jutó, bármi néven nevezendő élethivatásra kerülő honpolgárnál is, főfontosságú dolog, hogy érvényre jussanak: tisztult vallás-erkölcsi felfogás, tántoríthatatlan hazafiasság, sziklaszilárd jellem és megalkuvást nem ismerő becsületesség.

Ezekkel szemben a tanítóképző-intézet a *főntieken fölül* a növendékeket 14 éves koruktól kezdve 5 éven keresztül — a léleknek legfogékoyabb korában — céltudatos, gondos, alapos felkészültségű, eszményien sokoldalú és tervszerű *ránéveléssel* készíti elő *elméleti és gyakorlati* úton egyaránt egy magasztos *élethivatásra*, melynek nemcsak funkcionáriusaivá, hanem az intézetben nap-nap mellett elébe tárt példa-adás által hivatott apostolaivá is neveli.

Evvel az útravalóval és a tanítói oklevéllel a tarsolyában bocsátja élet-útjára a tanítóképző-intézet a nem *érettségizett*, hanem *csak leképesítőzött*, de lélekben és hivatás-érzetben *kiérlelt* fiatal tanítót vagy tanítónőt. És azon melegében beállítják ezt a fiatal életvándort a neki kijelölt osztályba — osztatlan iskolánál esetleg több, talán mindjárt hat osztályba egyszerre — és rábízzák a Nemzet legdrágább kincsének, jövő reményének, hitének: a gyermekeknek gondozását, nevelését és tanítását. És ennek a szent feladatnak a megoldását, minden illetékes tényezőnek teljes megnyugvására, *minden aggodalom nélkül* ruházzák rá.

És ez a bizakodó várakozás, elenyészően csekély ezrelékektől eltekintve, minden esetben teljes mértékben maradék nélkül valóra váltódik. Mert az a szellem, az az életfelfogás és megérett világ-szemlélet, az a lelkebe kiolthatatlanul rögzített, kialakult és tudatossá fejlesztett magasrendű élethivatás, amit a tanítóképző-intézetből magával hoz: teljes meggyőződéses megnyugvással tölti el az összes illetékes tényezőket az iránt, hogy ez a fiatal tanító vagy ta-



nítónő, ha a tanítás művészetében, a tanítási eljárásban magában, nem is fog azonnal olyan befejezett tökéletességű teljesítményt nyújtani, mint az a kartársa, akinek munkáját hosszú évek gyakorlata és tapasztala mester-művé tökéletesítették; de azért hivatalba lépésének már első napján is, hivatásának nagyságától és fontosságától mélyen áthatva, tudatos célkitűzéssel és a szakszerű felkészültség adta önállóságnak biztonságával, csüggedést és ingadozást nem ismerve lát neki az eredményes *alkotó* munkát követelő, eléje tűzött magasztos feladat megoldásának.

Helyezzük evvel szembe a középiskolai érettségi vizsgát tett fiatal embert vagy leányt, — és lehetetlen nem nyomban észrevennünk az összehasonlítás teljes lehetetlenségét. Az egyik ugyanis: emelkedett hivatásának tisztos magaslatán álló „*kész ember*”; a másik: nagy kérdőjel, amelyre nagy idők elmúltával jó majd meg a felelet; amaz: számokkal kifejezhető konkrét és pozitív munka-érték; ez pedig köz-életileg: zéró, mely elé csak sok-sok esztendő múlása után fogja a sors odaróni az értékjelző számot — egytől tízig, talán százig is. Csakhogy ez az utóbbi értékjelzés nincs sem a középiskolai érettségihez, sem a főiskolai kvalifikációhoz kötve, mert ez, a tanítóképzőintézetből magával hozott gyakorlati értékeken *fölül*, megtörténik tekintélyes számban a tanítónál éppen úgy, mint a középiskolai végzeteknél, amire — hogy sem időbeli, sem térbeli távolságokba precedensekért ne kalandozunk — ragyogó példa napjainkban a *Huszár Károly* és a *Gárdonyi Géza* lélek-emelő esete.

Hiszen maguk azok a „mellékes minősítések”, amiket a tanító az ő tulajdonképeni tanítóképesítésén kívül megszerez — kántorság, hitoktatói készség, mezőgazdasági és közgazdasági ismeretek, kézimunka, szociális tudás, levante-képzés, magyar népismeret — azok magukban véve is, már olyan tág szellemi perspektívát biztosítanak az életbe kilépő fiatal tanító számára, amilyent a középiskolai érettségi vizsgát tett ifjú csak hosszú-hosszú évek tapasztalatain átvergődve szerezhet meg magának; nem is említve azt, hogy a tanítójelöltet tanulmányi pályájának egész ideje alatt, az elméleti és a gyakorlati képzés legkisebb és legnagyobb jelenségeinél minden vonatkozásban hatékonyan és nyomatékkal rá-eszméltetik az ő leendő tanítói hivatására; arra a falusi, arra tanyai környezetre; ennek a környezetnek a lelkiségére, arra a néplélekre, melynek hatásai és megnyilvánulásai között a jelöltek túlnyomóan nagy részének az életüket, a tömegekre hatva és azokat irányítva át kell majd élniök.

Hozzáértő szakemberek előtt, amelyenek e folyóirat tisztelt olvasói, nem szorul bizonyítára, hogy a *középiskolai érettségit* — a reformtörekvések szerint — követő 2 év; azaz: összesen tizenhat-tizenhét hónap alatt mindezekkel a kvalitásokkal az olyan fiatal embereknek a lelkiségét telíteni nem lehet, akik 18 éves korukig a tájékan sem jártak az olyan intézetnek, ahol a pedagógiát, — és különösen a népiskolai pedagógiát árulják.

A *tantervkülönbözeti vizsgáról*, mellyel az érettségizettek jelenleg a tanítóképző-intézet IV. osztályába lépnek, vagy amellyel a né-



melyek által tervezett reform megvalósítása után a kétévfyamos felső tagozatba fognának felvétetni; erről nem szölok. Nem pedig azért, mert annak a gyakorlati képzésnek, annak a neveléstani, módszertani, neveléstörténeti stb., stb. különbözeti vizsgának, amelyre a jelölt — szaktanár magyarázata és útba-igazítása nélkül készül, annak valami jelentősége alig van: alig éri meg az időt és a fáradságot, amit reá fordítanak.

Felvetődik mindezek után a kérdés: mikép történhetett, hogy kiválóan nagytekintélyű tudósok és közéleti férfiak, valamint a magyar tanítóságnak imponálóan nagyszámú tömegei mégis a középiskolai érettségi vizsgálaton nyugvó, két-évfolyamú főiskolai tanítóképzés mellett foglaltak állást, — és ezt az elgondolásukat az 1928. évben tartott *Harmadik Egyetemes Tanügyi Kongresszuson*, mint a *Magyarországi Tanító-Egyesületek Országos Szövetségének* egyetemes álláspontját határozattá emelték?

Kettő a felelet.

1. Az elemi népoktatásban laikus közönség — ezek közé számíthatók némely esetben még a tudás legmagasabb fokán álló kiváló egyéniségek is — nem ismeri sem a népiskola egészen sajátos életének szellemét, lelkiiségét, sem pedig a népiskolának csak a beavatott, elhivatott gyakorlati szakember által megértett és átértett magasabbrendű tanítási művészetét. Laikus meglátással — a valósággal homlokegyenyes ellentétben — kis-szerűnek ítéli az egész ügyet, mely nincs arányban a sokak által neki tulajdonított nagy fontossággal és azért különösebb lelkiismereti furdalás nélkül mondanak határozott és sokszor döntő véleményt olyan dologban, mely csillagászati távolságban áll az ő szak-tudásuktól és hivatásuk érdeklődési körétől. Csakis így magyarázható, hogy az olyan, a szó betűszerinti értelmében vett *világhírű* pedagógus, mint *Rein Vilmos*, a jenai egyetem volt tanára — az eszme-áramlat egyik megindítója — a múlt század második felében — mint döntő súlyú tényező — szintén csatlakozott a német tanítóságnak ahhoz a mozgalmához és támogatta azt a törekvésüket, mely kimondotta és határozattá emelte azt a megdöbbenően képtelen szentenciát, hogy a tanítóképzést át kell terelni az egyetemre, mert „az egyetem az egyedüli és semmi más tanügyi szervezet által nem pótolható iskolája a tanítóképzésnek“.

2. Mint minden életpálya, amely nemcsak fizikai erőt és manuális gyakorlatot, hanem szellemi és lelki erőkifejtést és gazdag etikai tartalmat is igényel: úgy a tanítói pálya is kifejezetten megkívánja, sőt hangosan követeli a rátermettséget és a ránevelést. Az elhivatott vagy — amint mondani szokták — tanítói vénával született egyéneknél a ránevelés másodrendű tényezővé törpül. De mint-hogy a tanítói pályára is — éppen úgy, mint minden más életpályára — nem csupa rá-született ember lép, ezért szükséges, hogy a tanítói pályára készülő ifjúság már legzsengőbb korától kezdve — tizennegyedik életévtől a tizenkilencedik-husadik évéig — álljon állandó pedagógiai légkörnek a szakadatlanul erős behatása alatt, mely egész lényét, lelkiiségének minden idegszálát evvel a



szellemmel telíti annyira, hogy ez a ránevelés nagy részben pótolja — ahol kell — a rá-születettséget, az elhivatottságot.

Ezért nem helyeselhető a tanítóképzés reformjának olyan tervezése, amely elválasztja a tanítójelölt általános műveltségi képzését a pedagógiai szakképzésétől. Ennek a kettőnek ugyanis attól a perctől, hogy a jelölt a tanítóképző-intézet küszöbét átlépi, állandóan egymásba fonódva, szakadatlanul összeforrott szerves kapcsolatban kell haladnia, amint az a múltban volt és a jelenben is történik. Ennek a körülménynek tudható be az az örömdetes jelenség, hogy a tanítói karban aránylag egy teljesen elenyésző csekély számú a hivatásában mértéken alul maradó ember; holott más életpályákon — köztudomás szerint — az úgynevezett „tucat-emberek” húzzák le a mérleg serpenyőjét éppen annál fogva, hogy kiképzésükben hiányzik a lehetőség a *rá-nevelés* elvének az érvényesítésére.

A *ránevelés* elve eddig olyan természetesen és magától adódóan érvényesült a tanítók képzésében, hogy ennek lélek-idomító hatása *észrevétlenül* idegződött be a tanítójelöltnek, illetve tanítónak egyéniségébe. Ezért véli a tanítóságnak egy része a ránevelést, mint *magától adódó kvalitást*, mellőzhetőnek. A magyar tanítóságnak jelenleg aktív, jogtalanul mellőzött és munka-értékben oktanul le-kicsinyelt generációja, mely a *ránevelés* ezen szellemi és lelki szoros együttthatásának a jegyében nőtt fel, a hivatali és társadalmi bántó mellőzések — és a méltatlan, mind anyagi, mind erkölcsi háttérbe szorításuk által emberileg érthetően erősen befolyásolva: *ránevelésnek* ezt a főbenjáró és mellőzhetetlen nézőpontját reform-törekvéseinél *ezért tévesztette teljesen szem elől*. Ez egyébként egészen szabályszerű lélektani folyamat: pszichéje az üldözött állapotban levő embernek, aki mindenképen szabadulni óhajt meg nem érdemelten súlyos helyzetéből.

Mert máskülönben teljesen holtbizonyos dolog az, hogy egész Magyarországon nincs egyetlen-egy olyan hivatásos tanító-ember, aki ha minden egyébtől elvonatkoztatva, egészen tárgyilagosan gondolkodik a kérdésen, meg nem állapítaná, hogy egy egészen idegen légkörben növekedett 18 éves fiatal embernél a *ránevelés* problémája, mely semmiféle más élethivatásnál nem bír olyan döntő súlyú fontossággal, mint a tanítói pályán, nem oldható meg olyan egyszerűen, olyan könnyen és magától adódóan, mint egy 14—19—20 éves életkorban levő serdülő ifjúnál; annál kevésbbé, ha annál az idegen légkörből jövő 18 éves fiatalembernél ennek a processzusnak a lefolytatására mindössze legfeljebb 16—17 hónap áll rendelkezésre.

Még egy megjegyzésem van. Sok és a maga nemében érdekes okfejtést olvastam a középiskolai érettségi vizsga alapján az egyetemen vagy főiskolán lebonyolítandó tanítóképzés híveinek a tollából, de ezeknek az íróknak mindegyike megelégedett róla, hogy kioktassa az olvasóit arról, hogy a mostani *néptanító* nyomába lépő, de már egyetemi városban és egyetemen képzett *néptanár*: hogyan fogja érezhetni és feltalálni magát Ürmös kisközségben vagy a kisberkesi tanyai iskolánál, — és hogy miképpen fog ebbe, az ő szellemi



és lelki világától csillagászati távolságban álló környezetbe beleilleszkedni.

Keserves csalódás vár azokra, akik a történeti fejlődés alapjánról lelépve — egy, a mostaninál tartalmasság tekintetében sokkalta alsóbbrendű előtanulmánnyal, a középiskolai érettségi vizsgával és a szakszerű ránevelés tekintetében a jelenlegivel összehasonlíthatatlanul kevésbé értékes egyetemi tanfolyammal vélik kitűzött céljukat, az őket joggal megillető méltányló elismerést és ennek megfelelő erkölcsi és anyagi elbánást elérhetni. Ellenkezően: egészen holtbiztosra vehető, hogy az ilyen fél-laikus tanítógeneráció a társadalom szemében még azt a tekintélyt is elveszítene, amelyet elődei becsület, hozzáértő, ügyszerető, hivatásos munkájukkal keservesen mégis csak kivívtak. Ha hervüket megvalósítani sikerülne, a fennragyogó céltől, mely őket hevíti — az anyagi és erkölcsi elismeréstől — messze-messze elsodortatnának.

A tanítóságnak fentebb vázolt állásfoglalásával áll szemben a *tanítóképző-intézeti* tanárságnak felfogása. Ennek a két, a szó alatt levő ügyben sorsdöntő tényezőnek az álláspontja *nem sokban* tér el egymástól, *de nagyban*.

A tanítóság e kérdésben — lélektanilag 100 százaléig indokolható okoknál fogva — teljesen elsodródott a történeti fejlődés alapjától; a *tanítóképző-intézeti tanárság* tudatos meggyőződéssel, tántoríthatatlan kitartással és tiszteletreméltó elvhűséggel ragaszkodik ahhoz, hogy a történeti fejlődés törvényei a reform keresztülvitelénél a legmesszebbmenően érvényre jussanak. A tanárság minden melléktekintetektől teljesen mentes, valóban abszolút elvi magaslaton tárgyalja a kérdést. A méltányló megértésnek bensőségteljes együttérzésével meglátja a tanítóság igazait; a tőle telhető legmesszebbmenő jóakarattal kívánja előmozdítani törekvéseinek célrajutását, de csak odáig, hogy a maga *elvi álláspontja* sérelmet ne szenvedjen.

Amikor elismerem, hogy a *tanárság* e kérdésben abszolút idealis és emelkedett álláspontot foglal el, evvel nem azt akarom mondani, hogy a reformnak általa javasolt módja *egész terjedelmében* egyeznék idevágó nézeteimmel.

Én ugyanis nem tartom a cél érdekében levőnek; sőt ellenkezően: a *tanító-egyénség* kellő és szükséges kifejlődése visszasorvasztásának veszedelmét látom abban, hogy a tanári kar úgy az 1928. évi Egyetemes Tanügyi Kongresszuson, valamint legújabban hozott határozatában is a tanítóképző-intézetben az „általános ismeretek nyújtását” ágytól és asztaltól elválasztja „a tanítói állás betöltéséhez szükséges szakismeretek biztosításától”: am azt az alsó négy osztályba szorítván vissza; emezt pedig a felső tagozat két évfolyamának tan-anyagául jelölve ki.

Amint fentebb már kifejtettem: a tanító-képzésnél *ez a két stúdium* — igénytelen felfogásom szerint — *nem választható el egymástól*. A növendék attól a perctől kezdve, hogy a tanítóképző-intézetbe teszi lábát, állandóan és szakadatlanul érezze azt, hogy ő — *tanító-*



*jelölt.* Inaskodjék, kuktáskodjék; minden szabad percében és szabad órájában ott ögyelegjen, ott kotnyeleskedjék a gyakorló-iskola tanítója és annak növendékei körül; egész én-je, egész lénye, egész fejlődő egyénisége forrjon egybe, kapcsolódjék össze a gyakorló-iskolával; szívja állandóan teli tüdővel a gyakorló-iskola szellemi légkörét; váljék reá nézve a gyakorló-iskola nélkülözhetetlenül kedves életszükségletté; — és minthogy a tanítóképző-intézetnek minden szaktanára eo ipso a fejlettség magas fokán álló pedagógus is, a szaktárgyakat *állandó kapcsolatban* tanulja a jelölt a köz-ismereti többi tantárgyakkal: akkor lesz belőle 5 vagy 6 esztendő múlva — igazi, tökéletes, ideális lelkű, hivatásérzettől és ügyszeretettől mélyen áthatott jó tanító.

Meg vagyok győződve róla, hogy a tanítóképző-intézeti tanárság a fentebb jelzett állásfoglalását — a közismereti tantárgyaknak és a pedagógiai szaktárgyaknak szétválasztását — nem tekinti szíve-szerint való megoldásnak. Ez az elgondolása csak nagy ön-megalkuvás; hogy ne mondjam: önmegtagadás árán jöhetett létre attól az emberileg igen érthető, megértő lelkű jóindulattól irányítva, hogy nem akartak ebben a kérdésben sem merev ellenkezésbe jutni neveltjeikkel; sem nem kívántak nyilvánvalóan elszakadni volt tanítványaiktól: a tanítóságtól. — Mert hiszen, ha a tanítóképző-intézetben is kínai fallal választjuk el a köz-ismereti tárgyakat — négy évre — a szaktárgyaktól és a negyedik évet „*érettségi vizsgálattal zárjuk le*”: akkor már igazán nincs miért idegenkednünk a tanítóság egy részének azon álláspontjától, hogy „*az általános műveltséget a tanító a középiskolában szerezzé meg*”. — Lényegbeli különbség a kettő között akkor éppen csak idő tekintetében lenne annyi, hogy amott:  $8 + 2 = 10$ ; emitt pedig:  $4 + 4 + 2 = 10$ .

A tanítóképző-intézeti tanárságnak azt a felfogását, hogy a tanítóképző-intézet évfolyamainak száma ötről hatra emeltessék: én is teljes meggyőződéssel vallom. De nem azon az alapon és nem azon oknál fogva, hogy a tanítóképző-intézet tantervének az anyaga — *túl-sok* volna, hanem azért, mert a tanító- és tanítónőképző-intézetekbe felvett növendékeknek a tanulmányi felkészültsége — *túl-keves*. Ez a bizonytalan, gyenge al-építmény nem bír annyi állékonysággal, annyi hord-erővel, hogy a tanítóképzés föléje emelt szellemi palotájának nagy terhét elbírja.

A tanító- és tanítónőképző-intézeteknek növendékei a próbaképpen fölállított — nyolc-osztályú népiskolából, a polgári iskolából, a gimnáziumból, a reálisiskolából, a reálgimnáziumból és a liceumból rekrutálódnak. Ez a körülmény a tanítóképző-intézeti tanárt egy lehetetlen, egy szinte megoldhatatlan probléma elé állítja. Azok a hétféle iskolából kikerült növendékek, *ahányan vannak annyiféle*; tehát: — az I. évfolyam létszámát tekintve — harminc-negyvenféle és negyven-méretű előképzettséggel állítanak be a tanítóképző-intézetbe. Mindegyik magával hozza az ő iskolája tantervének jól-rosszul feldolgozott, — és többnyire inkább rosszul, mint jól megemésztett tan-anyagának azon maradékait, amelyeket a



szűnő alatt még el nem felejtett. A lelkiismeretes jó tanár természetesen legelsősorban hozzáát ennek a hepe-hupás talajnak a rengeteg időt- és vért-izzasztó temérdek fáradságot igénylő nivellálásához. Igen ám: csakhogya az ő háta mögött ottan áll hajszolva a kérlelhetetlen tanterv és a még kérlelhetetlenebb tan-menet, az ő ellentmondást nem tűrő diktatorikus követelményeikkel. Ők — a zöld asztalnak szülőttei lévén, nem ismerik az életet és nem értik az eleven életnek hangosan ordító követelményeit, mik a tanárnak dobhártyáját hasogatják. És a végén a jó tanár úr — akarva-nem-akarva — kénytelen megalkudni a maga lelkiismeretével: letér a kipróbált pedagógiai érzék, meg a józan belátás által diktált egyedül helyes útról, — és kényszerítve ráül a tanmenetnek akadályt nem ismerő, rohanóan tovaszárguló paripájára.

Itt kezdődik azután a túlterhelésnek és a tan-anyagbeli túlsúlyfoltásnak veszedelme. Ha a tanítóképző-intézetnek mód nyujtatnék arra, hogy mielőtt a felépítmény munkájához hozzáfog, az első évfolyambeli növendékeinek kaleidoszkópszerűen sokféle előismereteit előbb lehetőleg közös nevezőre hozza, akkor nemcsak hogy a tantervi anyag nem volna túlterhelő, hanem a tanároknak *sokkal kevesebb* energia-kifejtés mellett, — és a növendékeknek *különösebb* megterhelése nélkül is — *sokkalta nagyobb*, és ami a fő: *sokkalta biztosabb* és összehasonlíthatatlanul több és szilárdabb alapon nyugvó tanulmányi eredményt lehetne produkálni, mint a jelenlegi ingátag alapon.

Ha tehát a tanítóképzésnek most tervezett és elkerülhetetlen megvalósítandó reformja bekövetkezik, akkor *a hat évfolyamra fejlesztendő intézetnek első évfolyama tisztán és kizárólag annak a célnak szolgálatába lenne állítandó*, hogy a növendékeknek magukkal hozott és egymástól teljesen elütő alapismeretei a legfontosabb tantárgyakból, valamint a tanítóképzésnek speciális tantárgyaiból közös nevezőre — amennyire az emberileg lehetséges — egyenlő szintájra emeltessenek. Ezek a tantárgyak lennének: hittan, magyar nyelv és fogalmazás, számtan; továbbá: rajz és kézimunka, ének és zene, testgyakorlás és sport, gyakori hospitálás a gyakorló-iskolában (ez utóbbi különben minden osztályra nézve legyen kötelező), hogy a jelölt, amikor a felső osztályokban a pedagógiai tantárgyakat tanulja, akkor az ott előforduló egyes kifejezések, fogalmak ne legyenek már vad-idegenek előtte.

Az ilyen rendszeresen lefektetett, szilárd alapon azután növendék és tanár egyaránt símán, nyugodtan, dőcögés nélkül haladhat a tantervben lefektetett vágányokon.

A következő négy évfolyamon a közműveltségi és a pedagógiai szaktárgyak tanítása, valamint a gyakorlati képzés *párhuzamosan*, jobban mondva: szorosan egymásba kapcsolódva haladnának; a hatodik évfolyamon azután egyedül és kizárólag az *elméleti* és a *gyakorlati pedagógiába* és a tanítói szociológiába való nagyobbfokú elmélyedés tenné fel a tanítóképzés koronáját.



Az ilyen értelemben megreformált tanító-képzésünknek lenne — amint a példaszó mondja — „alapja is, teteje is”. Ez felelne meg leginkább a történeti alapnak, de a természetes fejlődés törvényének is egyszersmind, ami minden intézmény egészséges irányban való előhaladásának biztos záloga. Ezen az úton haladva, a jövőben is megállhatnók a tanítóképzés terén azt a világvonatkozásban is előkelő pozíciót, melyet a multban is nemcsak minden hazai, de minden külföldi illetékes tényezőnek legmesszebbmenő elismerését is sikerült kivívnunk, aminek bizonyságául idézem a Német-birodalom határain messze túl is ismert, miniszterséget viselt nagynevű pedagógusnak, Richard Seyfertnek magyarországi tanulmány-útjáról írt közleménye ide vonatkozó részeit. „Was ich — írja Seyfert — von den ungarischen Seminarverhältnissen habe sehen können, war mir hochinteressant. So möchte ich meine Amtsgenossen über einiges unterrichten, was für uns deutsche Seminarlehrer wissenswert ist. Die Arbeit der ungarischen Seminarlehrer wird mehr beachtet, als es bei uns der Fall ist. — In dem und jenem ist uns die Lehrerbildung in Ungarn schon voraus. Sie hat in den letzten zwei Jahrzehnten außerordentlich große Fortschritte gemacht. Die halbe Stunde in dem ungarischen Kultusministerium muss ich zu den bedeutungsvollsten Erlebnissen, die ich überhaupt gehabt habe, rechnen. Von dem Geiste, der mir dort entgegentrat, ist das Größte zu hoffen. — Das Seminar in Ungarn stellt an Lehrer und Schüler große Anforderungen. Der Unterricht hat offenbar die Absicht, die Schüler in wissenschaftliches Denken und Arbeiten einzuführen.”

Seyfert minden érdekeltségen természetesen messze kívül és fölül áll. Ha tehát ő, miután német alapossággal és nem mindennapi szakértelemmel beletekintett iskola-ügyünkbe, — és egy elsőrendű német folyóiratban — a *Pädagogische Blätter*-ben — megállapítja azt a tényt, hogy „Magyarországban a tanítóképzés egyben s másban már előbbre van, mint a pedagógia őshazájában — Németországban”: akkor ennek az állításnak abszolút tárgyilagosságához és magas értékéhez kétségnek az árnyéka sem férhet. „Ein glücklicher Zufall — írja Seyfert fentebb említett cikkében a magyar tanítóképző-intézeti tanárokról és tanárnőkről — hat mich in einen Kreis geistig hochstehender Männer und Frauen geführt, denen der weitere Ausbau des ungarischen Lehrerbildungswesens anvertraut ist. Der in diesem Kreise herrschende Geist bürgt dafür, daß dies im Sinne entschiedenen Fortschrittes erfolgen wird.”

Ennek a neveléstörténeti ténynek a leszögezése után magam is tartozom egy kijelentéssel. Én ma már történeti távlat részrehajlanságával itélem meg hazai tanítóképzésünknek fejlődési folyamatát és a tanítóképző-intézeti tanári kar által a multban tiszteletre méltó igyekezettel kifejtett munkáját és törekvéseit; — és evvel a szemlélettel megállapíthatom, hogy csak hivatásukért *rajongó* emberek állíthatják szellemi és lelki energiájukat olyan szárnyaló lelkesedéssel, annyi emelkedett hivatásérzettel, olyan lángoló ügybuzgalommal és lendületes oda-adással egy magasztos ügynek a



szolgálatába, mint ahogy az én időmben a tanítóképző-intézeti tanárok cselekedtek. Közéleti pályámnak legszebb, leglelékemelőbb és felejtethetetlenül kedves emlékei fűződnek a velük való együttműködésemhez.

Megfosztanám állításomat a komolyság jellegétől, ha azt mondanám, hogy annak a több száz tagra menő testületnek minden egyes tagja, mint ember és tanár, a tökéletességnek befejezett mintaképe volt. De ha voltak is ottan-ottan százaléokban alig kifejezhető csekély számú bajok, azok mindannyiszor egyéb emberi gyarlóságokra, nem pedig kötelesség-mulasztásra, vagy a *tanári* tevékenység fogyatkozásaira voltak visszavezethetők. Tanári hivatásuk betöltését illetően azonban, vezető állásban eltöltött hosszú hivatali pályám folyamán az egész vonalon egyenkint és egyetemlegesen — ki több, ki kevesebb eredménnyel — de, a céltudatos és tervszerű ráneveltség következményeképpen, kivétel nélkül a legnemesebb versenyt fejtették ki a jó ügy szolgálatában.

Azóta hosszú idő telt el. És hogy ezt a tényt oly messze évsor távlatából én most a nyilvánosság előtt szóvá teszem, ezt az elhatározást az a körülmény váltotta ki belőlem, hogy a *Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesületének* egyik minapi közgyűlésén — bizonyára csak nyelv-botlási baleset következtében — a „*Magyar Tanítóképző*” akkori híradása szerint, az a, leszólás-számba vehető leszólás hangzott el, hogy „*intézeteinkben jelenleg jobb munka folyik, mint a múltban*”. — Tévedés. *Nem folyik jobb munka.* Csak az azóta is tetemesen haladott korszellemnek megfelelően: *más.*

Miután az a célzás, mely a fent idézett kijelentésben a „*múlt*”-at illetően foglaltatik, nem igen vonatkoztatható sem a *Ratio Educationis* korára, sem pedig az 1868. évi XXXVIII. törvénycikk keletkezésének idejére, mert hiszen egy félszázados, vagy éppen másfél százados állapotra ilyen hasonlítást felállítani, enyhén szólva, legalább is deplaszirozott dolog volna, tehát csak a mostani generációt megelőző tanár-nemzedékre vonatkoztatható. De még annak a régi, történet-előtti pedagógiai korszaknak az emberei is, az akkori korszellem és az adott viszonyok által nyújtott lehetőség határain belül szintén megtették kötelességüket: hiszen a mostani magyar nemzeti kultúrának mai gyönyörű terebélyes fája azokból a magokból sarjadzott, melyeket ők arcuk verejtékével, koruk kezdetleges művelődésének a sivatag pusztaságába elhintettek.

A közelmúltat, a mostani megelőző tanítóképző-intézeti tanár-nemzedéket pedig ami illeti, annak nemcsak az öregje, de még a legfiatalabb, ma kinevezett segédtanárja is, szívének és lelkének mélyéig át volt hatva nagyjelentőségű hivatásának lelkes tudatától. Ez a tanárnemzedék olyan szellemi örökséget hagyott maga után, melyért lekicsinylésre, vagy megszólásra igazán nem szolgált rá. — Ezen tanárnemzedék küzdelmeinek útja mentén, a haladásnak — többek között — a következő magasra nyúló mérföldjelölő kövei emelkednek.



1. Intézményes megszervezése a tanítóképző-intézeti főigazgatói állásoknak, melyekre minden, bárhonnan jövő ajánlás kizárásával, tisztán csak egyéni értékük és tudományos érdemességük alapján neveztettek ki a tanítóképzés ügyének legkiválóbb munkásai.

2. A tanítóképző-intézeti tanárképzésnek — Apponyi-Collegium — intézményes szervezése és az intézmény szakszerű szellemi szintjének magas fokra emelése.

3. A tanítóképzés egységes szakszerűségének biztosítása végett, a tanítóképző-intézetekben *kifejezetten* és *kizárólag* csakis az Apponyi-Collegiumon képesített és tudatosan ránevelt tanároknak alkalmazása.

4. A gyakorló-iskolai tanítóknak próbatanítás alapján való kiválasztása és alkalmazása; — és hogy ez a főfontosságú, de szinte emberfeletti munkát igénylő állás még a legkiválóbb tanítók számára is kívánatosá tétessék: a gyakorló-iskolai tanítóknak a tanári státusba való besorozása.

5. A tanítóság rendszeres továbbképzése céljából a szünidei tanfolyamoknak intézményes megszervezése.

6. A tanítóképző-intézeti tanároknak és tanár-jelölteknek külföldi tanulmány-útra való kiküldetése államköltségen.

7. A tanítóképzés nézőpontjából sorsdöntő, céltudatos és tevételes *ránevelés* elvének fokozott érvényesítése céljából a tanítójelöltek *gyakorlati kiképzésének* addig nem is sejtett mértékben való elmélyítése.

8. A tanítóképesítő-vizsgálat értékének és intenzitásának emelése végett ezen vizsgálatnak kettéválasztása.

9. Az állami tantervnek és vizsgálati szabályzatnak a *nemzeti-ségi* felekezeti tanítóképző-intézetekre való kötelezővé tétele.

10. A Pedagógiai Könyvtár és Tanszermúzeum létesítése.

11. Végül hogy az anyagi részről is szó essék, ez a *mult* tanári nemzedék küzdött ki azt az előnyös helyzetet, melyről a *Középiskolai Tanári Közlöny* annakidején méltatlankodva állapította meg, hogy „hol volt még a tanítóképző-intézeti tanárság akkor, mikor a középiskolai tanároknak rendes státus-rangsorjuk volt már, — és most a tanítóképző-intézeti tanárok sokkalta előnyösebb rangsorozást kaptak, mint a középiskolaiak”. — Ezekre az elődökre tehát még ezeknek a csekélyszámú és itten csak úgy taláломra felsorolt néhány adat után sem lehet azt mondani, hogy a jelenleginél bármiféle vonatkozásban is *kevésbé* jó munkát végeztek volna.

En — érthetően — állandóan rokonszenves érdeklődéssel, gondos figyelemmel kísérem a tanítóképző-intézeti újabb tanári generációnak a lelkes buzgósággal, lángoló ügyszeretettel és meleg hivatásérzettel végzett valóban apostoli szorgoskodását, mellyel nagyrarendelt hivatását betölti. Nagy örömmel, igazi lelki megnyugvással állapíthatom meg, hogy ez a tanári nemzedék, mint tisztán égő Vesta-lángot, híven ápolja és nem engedi kialudni a *mult* generációnak a Nemzet javát legteljesebb odaadással munkált nemes hagyományait, — és hogy éppen úgy, mint elődeik, ők is minden



szellemi és lelki energiájuknak mérlegbe-vetésével lankadatlanul fáradoznak az általuk szolgált ügyet a fejlődés és haladás útján lehetőleg előbbre vinni. Ezt a tanári testületet lehetett volna tehát a maga értéke és érdeme szerint megdicsérni és tagadhatatlan érdemeit méltányolva kiemelni a nélkül is, hogy leszólják vagy lekicsinyeljék azt a *multat*, mely ezt a tiszteletreméltó szukkreszcenciát nevelte és neki hivatásérzetben és úgyszeretben követésméltó nemes példaul szolgált.

Visszatérve a dolog érdemi részére, igénytelen nézetem szerint, tanítóképzésünk reformja — történeti fejlődés alapján — az általános műveltségnek és a pedagógiai szakszerű képzés elmélyítésének céljából a következő módon lenne végrehajtható:

1. A tanítóképző-intézetek évfolyamainak száma — az általam már fentebb kifejtett alapon — hármas tagozattal ötről hatra emelendő fel. — A tanítóképzés ebben a szervezetben, hat évfolyam mellett, két esztendővel (4 + 6) meghaladja a középiskola 8 évfolyamának a számát; tehát joggal megilleti, hogy ez a tény az intézménynek az elnevezésében már külsőképen is kifejezésre jusson. Lehetne tehát: „*Pedagógiai Akadémia*”, vagy „*Pedagógiai Kollégium*”, vagy „*Pedagógiai Szeminárium*”, vagy „*Tanítóképző Főiskola*”, vagy „*Tanítóképző Akadémia*”.

2. Az első évfolyam végén a jelöltek *első alapvizsgára* bocsátatnak, — és az illető tanártestületnek az I. évfolyamon tanító tanárai *szótöbbséggel* határoznak el, hogy a jelöltek közül ki vehető fel a II. évfolyamra. Akit a tanártestület nem tart a tanítói pályára alkalmasnak, az — bár egy évi idővesztéssel — de ismeret-bővülés tekintetében reá nézve felbecsülhetetlen nyereséggel — folytathatja tanulmányait a középiskolában.

3. Akiket a tanári kar a tanítói pályára alkalmasnak ítél, azok a II., III., IV. és V. osztályok végén leteszik minden egyes osztályról külön-külön, a szabályszerű *osztály-vizsgákat*; de *ezenfelül* az V. évfolyam befejeztével az *osztály-vizsga után* az V. osztálybeli jelöltek még külön *szigorlatot* is tesznek, melyet nevezhetünk: akár *tanítói érettségi vizsgának*, akár *tanítói második alapvizsgának*, vagy *tanítói szakvizsgának*; a szerint, hogy melyik terminus technikus felel meg legjobban a tanítóság igényeinek. Ez az elnevezés ugyanis itten nemcsak formalitás, mert itt a szavak mögött döntő súlyú, nagy fontosságú érdekek húzódnak meg.

4. A VI. évfolyam végeztével a jelöltek: vagy *tanítói második szakvizsgát*, vagy *tanító-képesítő szakvizsgát* tesznek, melynek alapján *tanítói oklevelet* nyernek.

A tanítói állásnak vannak a hivatás természetéből és rendeltetéséből folyóan sokféle együttjárói, mikre fentebb már rámutattam. De ezekre: levente-képzés, közgazdasági ügyek, stb., stb.; ezekre szakszerűséggel *intézményesen* megszervezett *szünidei tanfolyamokon* kell kiegészíteni és tökéletesíteni a tanítóknak ide vonatkozó szaktudását, mert a jelölteknek a tanítóképző-intézetekben ezekbe az ismeret-ágakba való *nagyobbfokú elmélyedése* könnyen elsodor-



hatná a tanítóképzést az ő nagyrarendelt igazi hivatásától; nem is szólva arról, hogy a 14—20 éves tanítójelölt fizikai teljesítő képességének és szellemi befogadó tehetségének is meg vannak szabva a maga határai.

5. Az ilymódon nyert tiszta jeles minősítésű oklevél alapján beiratkozhatnak az okleveles tanító (a tanítóképző-intézeti tanárképző-főiskolába: az *Apponyi Collegiumba*.

6. Ugyancsak tanítói diplomával beiratkozhatnak rendes hallgatóul az egyetemnek bölcsészeti fakultására is, mindazokra a szakokra, amelyeknél a klasszikus nyelvek ismerete nem elengedhetetlen előfeltétel.

Ezt az utóbbi kívánságot ugyan első tekintetre szentségtörésnek fogják minősíteni mindazok, akik a kínai copfot még ma is a legújabb divatú hajviseletnek minősítik; de ma — a korlátlan repülőgép és a kormányozható léghajó korában — legfőbb ideje, hogy az emberek szabaduljanak fel attól a középkori boszorkányhittől, hogy csak a gimnázium, vagy reáliskola, vagy reál-gimnázium lehet az az egyedül üdvözítő varázslatos iskola, melynek bizonyítványa előtt megnyílnak az Egyetem kapui. Tagadhatatlan, hogy az egyetemeknek megvannak a maguk tiszteletreméltó nemes hagyományai, de ugyanezt nem tagadhatjuk meg sem a logikától, sem pedig a józan elgondolástól. — Hogy az okleveles tanító talán egy milligrammallyal kevesebb matematikai tudást hoz magával, mint a középiskolai érettségist tett hallgató? lehet. De hoz magával e helyett mázsányi olyan más, súlyosan a mérleg serpenyőjébe eső hasznos ismeretet és egy kialakult életszemléletet, mikről amannak homályos sejtelme sincs.

7. A tanítók számára nyissák meg *ugyanazon* előmeneteli lehetőségeket és *ugyanazon* fizetési osztályokat; még pedig teljesen ugyanazon mértékben, amilyen terjedelemben azok, a hasonló időtartamot igénylő előképzettséggel bíró egyéb közalkalmazottak előtt nyitva állanak. Ez nemcsak a jognak, az igazságnak és a méltányosságnak hangos követelménye, hanem ezt, az államkormányzati okosságán nyugvó *egyenlő elbánás* elve is, ellenállhatatlanul parancsolóan így diktálja. — Különben is: sem a legnagyobb, sem a legkisebb kultúr-államok történetében nem található példa arra, hogy az oktató személyzet illetményeinek méltányos megállapítása és kiszolgáltatása valaha is felborította volna egy ország államháztartási mérlegének az egyensúlyát. — És végül:

8. a tanítóképzés reformjának miként való megvalósítását illetően, a *döntő szót kizárólag és csakis a tanítóképző-intézeti tanárság mondhatja ki*.

A tanítóság pedig ne az érettségi vizsga és az egyetemi képzés lidércfényét kergesse, hanem a hivatásában rejlő hatalmas erkölcsi erejénél és a néprétegek millióihoz fűződő bensőségteljes összeköttetéseinél fogva, ezeknek az életbevágó törekvéseinek megvalósítására fordítsa energiáját; — és neveljen olyan generációt, olyan *új embertípust*, mely át lesz hatva a tanító munkájának egy nemzet jövőjére való sorsdöntő kihatásától; — és amely új embertípus en-



nek tudatában önként és készségesen fogja áthidalni azt a széles és mély szakadékot, mely ma a tanítói hivatás messzire kiható nagy fontossága és a tanítói munka anyagi és erkölcsi értékelése között áthidalatlanul tátong. — Hogy ezt az eredményt a *mai* tanítógeneráció már nem fogja elérhetni: ez igen valószínű. De ez mitsem változtat a dolog lényegén. A tanító hivatásának és munkájának ez a természetéhez tartozik: a tanító *mindig a jövő számára dolgozik*. — És elérve nagy céljait az ivadék, azon millió névtelen között, kik érte dolgoztak, áldani fogja az ő emléküket is.

És evvel felértünk most már a hegynek csúcspontjára.

Sem a társadalmi, sem az állami életben nem ismerek olyan köz-intézményt, amelyik — vagy olyan köz-funkcionáriust, aki nemzetnevelés tekintetében egy ország jövőjére nézve fontosabb tényező volna, mint a *tanítóképző-intézeti tanárképző-intézmény*, illetve a *tanítóképző-intézeti tanár*. A tanítóképző-intézeti tanárképző-intézmény teljes joggal alkalmazhatja magára — iskolai vonatkozásban — XIV. Lajosnak következőképpen módosított közismert mondását: „*A népoktatás-ügy én vagyok*”.

Amilyen szellemben nevelik a tanítóképző-intézeti tanárt, olyan szellemben fogja ez nevelni a gondozása alá kerülő tanítójelölteket, akik mint tanítók viszont a maguk szellemi és lelki képmására formálják majd a nemzet jövődó hitét, ígéretét és reményét: a gondjaikra bízott gyermekeket; vagyis: végeredményben és összességében — az egész Nemzetet. Ez pedig nálam nem újabban leszűrődött megállapítás, hanem ezt a felfogást bensőségteljes meggyőződés erejével vallottam egész hivatali pályám ideje alatt, — és ez a felfogás irányította hivatali működésemet. — *Seyfert*, akivel erről a témáról eszmecserét folytattam, a következőket írta a *Pädagogische Blätter* 1917. évi 16. füzetében: „Herr Staats-secretär *Dr. Neményi* vertritt den Standpunkt, daß in der Ausbildung der zukünftigen Seminarlehrer der Angel aller Volksbindungsfragen zu suchen ist, da die innere Ausgestaltung der Seminare und damit die Bildung der Volksschullehrer, deren Aufgabe außerordentlich wichtig ist, abhängt von den Persönlichkeiten, die am Seminare wirken. Nur durch sorgfältigste Auslöse soll der Seminarlehrerstand zusammengesetzt werden, dann werden auch die innern Fragen in der Lehrerbildung sich am vollkommensten lösen lassen.”

A *mi magyar népoktatásügyi szervezetünk* a háborút követő időkig — ezt, a kézzel fogható, szemmel látható történeti való tényeknek megfelelően mondhatni — egy *befejezett tökéletességű, a legtökéletesebb tanügyi szervezet volt a kultúrvilág minden iskolai intézményei között*. Kiépítésén — miniszteri minőségben — a Nemzet legkimagaslóbb, legelőkelőbb elméinek egész sorozata munkálkodott. Annak a divinatorius jövőbelátásnak, annak a mélyenjáró államférfiúi bölcseségnek a talajából, mellyel halhatatlan *Eötvösünk* a magyar népoktatás-ügyet az 1868. évi XXXVIII. törvénycikkben megalapozta, fejlődött egy fél évszázad szakszerűen gondos és kö-



rültekintően megfontolt ügyszerető és hivatásos munkája nyomán ez az eredmény.

Ennek a szinte csodálatosan tökéletes szervezetnek, mely kifejeződésedetten, megtestesülve a „*Pedagógium*” intézményében és az „Erzsébet Nőiskola”-ban jelentkezett: a legalsó tagozata fölött — az elemi iskolán — emelkedett a négy-osztályú polgári iskola; akik a polgári iskolát jeles, vagy legalább jó sikerrel végezték, azok felléphettek az ugyanottani elemi iskolai tanítóképző-intézetbe; akik jeles tanítói oklevelet nyertek itt az elemi iskolai tanítóképző-intézetben, azok, az e fölött emelkedő polgári iskolai tanárképző intézetben folytathatták tanulmányaikat, miknek végeztével, a polgári iskolai tanári oklevél birtokában a legkiválóbb tehetségűek felvétettek ugyanott, az egész intézményt betetőző tanítóképző-intézeti tanárokat képző főiskolába: az „*Apponyi Collegium*”-ba.

De ennek a remekbe kialakult alkotmánynak tagozatait még egyéb szervi kapcsolatok és fontos vonatkozások is fűzték egymáshoz; nevezetesen: az elemi népiskola a tanítóképző-intézetnek volt a gyakorló-iskolája; a polgári iskola a polgári iskolai tanárjelölteknek szolgált gyakorló-iskolául; az elemi iskolai tanítóképző-intézetben pedig a tanítóképzőintézeti tanárképző fő-iskolának — az „*Apponyi Collegium*”-nak — hallgatói, a tanítóképző-intézeti tanárjelöltek, nyerték gyakorlati kiképeztetésüket.

Mindezeket pedig párhuzamosan kísérte, a történeti fejlődés folyamatait meglepően gazdag tartalommal feltűntető „*Országos Pedagógiai Könyvtár és Tanszermúzeum*”.

A pedagógiai elgondolásnak ezt a befejezett tökéletességű szellemi klenodiumát; a tanügyi szervezésnek ezt a, minden apró részleteiben is remekbe dolgozott, felbecsülhetetlen értékű, a maga nemében *egyedül-álló* műremekét, melynek csoda-látására messze földről látogattak el hazánkba a pedagógiai szakemberek: a régi jó idők csákányos tótjainak érzéketlen szenvtelenségével, hozzá nem értő, — és értékét ennél fogva nem is ismerő elgondolással lerombolták, eltörölték a föld színéről. Az egyik része teljesen eltűnt; a másik résznek helyébe tökéletlen — se hús se hal — csonk- és torz- és rom-intézmények kerültek, amelyek szálamokra méltó tökéletlenséggel állanak az egyetemnek, ő előttük lezárt kapuinál és várják, várják, hogy bebocsáttassanak, de — hiába várják.

Most pedig félretéve minden személyi vonatkozást, kikapcsolva minden egyéni érdeklődést vagy rokonszenvet, vagy együtt-érzést, a legmesszebbmenő tárgyilagosság mértékével megállapítható, hogy: *ennél a cselekedetnél sötétebb bal-csillagzat soha még nem vetette szomorú árnyékát a magyar nemzeti népoktatás-ügyre.*

Hogy az itt szó alatt levő intézmények milyen eredménnyel töltötték be hivatásukat, arra fentebb — a tanítóképző-intézeti tanárokat illetően — lényegében már rámutattam. Itt csak annyit kívánok még megjegyezni, hogy az *Apponyi-Kollégiumból* nemcsak elméletileg és gyakorlatilag kitűnően képzett tanítóképző-intézeti



tanárok kerültek ki, hanem filozófia-doktorok, középiskolai tanárok és egyetemi magántanárok is. Ennek az intézetnek előkelően magas szellemi szintjét jelzi egyébként az is, hogy hallgatói között akadt olyan is, ki tudományos munkájával már tanárjelölt korában magyar tudományos akadémiai pályadíjat nyert.

A pogári iskolai tanárképzésről Seyfert fentebb hivatolt tanulmányában többek között ezt írja: „Über das Volksschullehrerseminar führt das Bürgerschullehrerseminar hinaus. Das ist eine Einrichtung, die das höchste Interesse beansprucht; die für uns vor allem deshalb interessant ist, weil durch diese Anstalt alle die hindurchgehen müssen, die einmal Seminarlehrer werden wollen. Es werden nur die tüchtigsten aufgenommen, und sie müssen drei Jahre lang streng wissenschaftlich arbeiten. Die Arbeitsweise gleicht völlig der, der Universität; nur daß die Arbeiten der Schüler stetig geleitet und beaufsichtigt werden. Eines erkennt man: die zukünftigen Bürgerschullehrer und Lehrerinnen erhalten eine treffliche Ausbildung, ebensowohl in gemeinwissenschaftlicher als in pädagogischer Hinsicht. Die schöpferische Arbeit von Lehrern und Schülern hat Hilfsmittel der Forschung und des Unterrichts hervorgebracht, die staunen machen.”

A mi hazai középiskoláinkat és a főiskolákat a külföldnek hasonló célú és rendeltetésű iskoláitól lényegében alig különbözteti meg más, mint a *nemzeti anyajegy*: amazokban angol vagy francia, vagy német nyelven folyik az oktatás, nálunk magyarul; amazokban Németországnak vagy Olaszországnak, vagy Törökországnak az irodalma, történelme és földrajza van homloktérben; emitt nálunk Magyarországé. De a fentebb jelzett és jellemzett népoktatási intézmény — a „*Pedagógium*” és „*Erzsébet Nőiskola*” — a magyar Géniusznak legsajátabb, jellegzetesen jellemző alkotása —, a magyar nemzeti kultúrának dísze és büszkesége volt. Volt. Mert a magyar Géniusz most már lefelé fordított fáklyával ezeknek csak romjain kesereghet: „Oh Varus, Varus! adjad vissza az én légioimat”. — A *Paedagogiumot*, mely egy fél évszázadon keresztül a magyar népoktatásügynek oly sok tiszteletreméltó, érdemes munkását és a tudománynak olyan nagyszámú értékes, kiváló művelőjét nevelte közéletünk részére, teljesen letörölték a magyar kultúra térképéről, úgy, hogy még nyoma sem maradt; szinte sóval szórták be helyét, mint a rómaiak hajdanában a földig lerombolt Karthágónak területét, hogy rajta soha még csak fű se teremhessen. A polgári iskolai tanárképzést, mint *kivülről* támogató szervet, áttérték a szegedi egyetemre; — és ugyanoda jutott — mint kültag — a tanítóképző-intézeti tanárokat képző *Apponyi-Kollégium* is. — És hogy még kövön kő se maradjon, megindult a tanítóképzésnek a középiskolákra és az egyetemre való áttelepítését célzó mozgalom is.

Kultúrember természetesen nem zárkozhatik el sem a korszellem kívánalmaitól, sem a haladásnak és a fejlődésnek a szelleme elől: „Oh! Zeitgeist, Zeitgeist: wer kann dir widerstehen?” De ha valaki a mi magyar királyi Kúriánknak gyönyörű szép palotáját,



vagy az Országházat le akarná bontani a végből, hogy helyükre a volt Károly-kaszárnyának vagy a jelenlegi Mária Terézia-laktanyának rosszabb kiadású másolatát építse föl; ez ellen mindenki jogos aggodalommal méltán ellenkező álláspontra helyezkedhetnék.

A polgári iskolai tanárképzésnek, a tanítóképző-intézeti tanárképzésnek vagy a tanítóképzésnek magának is, elvégre lehettek fogyatkozásai, bajai, amelyek orvoslásra szorultak; de az orvoslásnak az a módja, hogy a beteget agyonütik, mert akkor azután biztos, hogy többé nem fáj semmije: ez az orvoslási mód talán a Fidzsiszigetek őslakóinál is kiment már a gyakorlatból.

Utóbbi időben nagyon sok és éles, sőt heves és indulatos eszmecsere folyt azon kérdés körül is, hogy vajjon a szó alatt levő kétrendbeli tanárképzés Szegeden maradjon-e, vagy pedig visszahelyeztessék-e Budapestre. Eltévesztett irány. Ennél a dolognál a hangsúly nem arra esik, hogy *hol*, hanem hogy *hogyan*. Aki beteg, azt nem lehet avval gyógyítani, hogy egyik ágyból a másikba fektetik; az egészséges ember pedig a kaszárnya „prics”-jén is nagyon jól érzi magát. — Teljesen méltányoljuk a budapesti elhelyezés mellett felhozott nyomós okokat, de minden figyelemre méltó voltuk mellett is, ezek csak melléktekintetek. A kérdés slypontja itt erre esik: *vissza az eredeti klasszikus szépségű és befejezett tökéletes-ségű szervezethez.*

Mielőtt a tanítóképző-intézeti tanárképzésről beszélnénk, rá kell mutatnunk még az okleveles tanítóknak, a polgári iskolai tanárjelölteknek és a tanítóképző-intézeti tanárjelölteknek egy igen súlyos, sőt felháborítóan bántó közös sérelmére is; nevezetesen: a tanítójelölt már a mai tanulmányi rendszer mellett is, teljes egy esztendővel több előtanulmányt végez, mint a középiskolai érettségi vizsgát tett fiatalember. Ez utóbbi azonban minden továbbiak nélkül beiratkozhatik *rendes* hallgatónak az egyetemre; az okleveles tanító azonban, még *jeles* oklevél birtokában is, ha a *saját szakmájában* akarja is magát továbbképezni, — mint a polgári iskolai tanárképző főiskolának hallgatója — csak *rendkívüli* hallgató minőségben látogathatja az egyetemi előadásokat. „De mindez még csak semmi.” A polgári iskolai tanárjelölt négy évig jár a főiskolára is és mint rendkívüli hallgató egyidejűleg az egyetemre is; jeles eredménnyel megszerzi a *polgári iskolai tanári oklevelet*. Tanulás-vágya és tudomány-szomja azonban arra ösztönzi őt, hogy megszerezze a tanítóképző-intézeti tanári képesítést is. Felvételi magát az *Apponyi-Kollégiumba*. És akkor ez a fiatalember, aki 5 (1 + 4) esztendővel többet fordított tanulmányaira és összehasonlíthatatlanul több tudást szerzett, mint a középiskolai érettségi vizsgát tett ifjú; mégpedig olyképpen, hogy az 5 év közül 4 éven keresztül szakmájának tárgyaiból a saját főiskolájának előadásaival párhuzamosan négy éven keresztül *kötelező* kollokviumokkal járó *egyetemi előadásokat is hallgatott*: ez a fiatalember, mint az *Apponyi-Kollégiumnak* tagja, mint tanítóképző-intézeti tanárjelölt, még mindíg csak *rendkívüli* hallgató minőségben lépheti át az egyetem küszöbét.



Egy szó mint száz: a tanítói oklevélnek megszerzése olyan dif-famáló cselekedet, amely az illetőt egész életére diszkvalifikálja arra, hogy egyetemi *rendes* hallgató lehessen; tekintet nélkül arra, hogy utóbbi még bármennyi tudásra és tanultságra tett szert. Ezt a szégyenfoltot, hogy tanítói oklevele van; ezt a megbélyegző minősítést a világ minden záporosője sem moshatja le; ennek szomorú, lealázó következményeit viselnie kell; ezért lakolnia kell egy egész életen keresztül. — Ezen égrekiáltóan igazságtalan, megdöbbentően kicsinyes és az elfogulatlan gondolkodás előtt semmiféleképpen nem indokolható lefokozással szemben az okleveles tanítóknak, a polgári iskolai és a tanítóképző-intézeti tanárságnak dinamikai erővé sürített egyetértő és együttérző kitartással, minden megengedhető módon ellenállhatatlanul döngetniök kellene „*rendes*” minőségben való bebecsáttatásért az illetékes felsőbb tényezőknek és az egyetemnek kapuit.

Ismételten és nyomatékkel kiemeljük, hogy mindenrendű középiskoláink hivatásukat, amint ezt évenként ezernyi eset bizonyítja, teljes mértékben kifogástalanul töltik be. De azért lehetetlen elképzelni, hogy akár az egyetem, mint ilyen, akár pedig az egyetemi tanárok egyenkint vagy azoknak összesége, vagy valamely felsőbb tanügyi hatóság komolyan azt a fölfogást vallaná, hogy az a fiatal ember, aki 8 évi középiskolai tanulmány után érettségi vizsgát tett, az megérett arra, hogy az egyetemnek *rendes* hallgatója lehessen; ellenben az a másik fiatal ember, aki egy évnek híján még egyszer annyi előtanulmányt végzett (4 év középiskolán, 5 év tanítóképző-intézetben, 4 év polgári iskolai tanárképző, 2 év Apponyi-Kollégium), — és ebből a 15 évből 6 év mélyrehatóan szakszerű főiskolai tanulmányokra esik: ez a fiatal ember még nem elég érett arra, hogy az egyetemnek *rendes* hallgatója lehessen.

A tanítóképző-intézeti tanároknak (a polgári iskolaiaknak szintén) mindenek előtt arra kellene törekedniök, hogy jeles elemi iskolai tanítói oklevéllel az egyetemre *rendes* hallgatónak mindenki beiratkozhasssék; de *nem a végből, hogy a képzésük egészen oda tereltessek*, hanem csak azért, hogy az a megszégyenítő, indokolatlan és visszás eljárás, amely jelenleg gyakorlatban van, orvosoltassék. A *polgári iskolai tanárképző főiskolának*, valamint az *Apponyi-Kollégiumnak* fenntartása mellett, e két intézetnek tagjai az *ő tanárképző főiskolai heti óraszámuknak beszámításával*, mint az egyetemnek is *rendes* hallgatói, a szakmájuknak megfelelő előadásokat hallgathassák. E szerint tehát a tanítóképző-intézeti tanárképzés a következőképpen alakulna:

1. A tiszta jeles tanítói oklevelet szerzett tanító, mint az *Apponyi-Kollégium* tagja, minden továbbiak nélkül beiratkozhasssék az egyetemre *rendes* hallgatónak.
2. Az *Apponyi-Kollégium* évfolyamainak száma: négy. Szervezete és rendtartása, mutatis mutandis, a régi alapon állítandó be.
3. A második évet a tanítóképző-intézeti tanári alap- vagy első szakvizsga zárja le; a negyedik év végén (4 + 6 + 4 év után)



következik a második *szakvizsga* és a *pedagógiai* vizsga, melyeknek sikeres letétele után a jelölt — tanítóképző-intézeti tanári oklevelet kap. Ennek utána pedig, ha kívánja, jelentkezhetik doktori szigorlatra is éppen úgy, mint a középiskolai tanár.

4. A tanítóképző-intézeti tanárjelölteknek az egy-évi tanítási hospitálás és gyakorlat, amely a középiskolai tanárjelölteknek a pedagógiai vizsga előtt kötelező, elmaradhat azon oknál fogva, mert a tanítóképző-intézeti tanárjelölt főiskolai pályájának négy-évi egész tartama alatt a legszorosabb *tevőleges*, szervi kapcsolatban van az *Apponyi-Kollégiumhoz* tartozó, neki gyakorló-iskolául szolgáló elemi iskolai tanítóképző-intézettel.

5. Az *Apponyi-Kollégiummal* szoros szervi kapcsolatban, mint a tanítóképző-intézeti tanárjelölteknek gyakorló-iskolája: elemi iskolai tanító-, illetve tanítóképző-intézet is tartandó fönn; — és evvel a tanítóképző-intézettel a tanárjelölteknek mind a négy éven keresztül éppen olyan szigorúan szerves kapcsolata tartandó fönn, mint amilyenre fentebb a tanítójelölteknek az ő gyakorló-iskolájukkal való vonatkozásban rámutattam.

A tanítóképző-intézeti tanárságnak minden befolyásuknak legmesszebbmenő érvényesítésével — a polgári iskolai tanársággal és a tanítósággal szövetkezve — ezt a célt kellene legelső sorban munkálniok, — és ugyanolyan tüzes lélekkel sürgessék az ő legcsábább intézményüknek, az ősi alma maternek — a *Pedagógiumnak* új életrehevását.

Hogy egy lerombolt intézetet vagy intézményt hogyan lehet feléleszteni? Csak úgy, mint ahogy egy összeomlott építészeti műemléket lehet: ha csüggedést nem ismerő kitartással és meg nem ingatható lelkesedéssel az illetékes tényezőket szünet nélküli meggyőzés erejével sikerül jobb belátásra bírni. A dolog súlypontja arra esik, hogy az érdekelték ne engedjék alsóbbrendű és kis jelentőségű mozzanatok homlokterébe tolásával az ügynek lényeges részét hamis mellékvágányra siklatni. Ha lehetett restaurálni a Mátyás-templomot, a Jáki, még a Zsámbéki templomot és számos más építészeti és szobrászati remekművet, akkor lehet restaurálni egy felbecsülhetetlenül nagyértékű kultúr-műemléket is. „Gutta cavat lapidem; non vi sed saepe cadendo.”

Ez méltó élet-cél-kitűzés volna egy *tanítóképző-intézeti egész tanár-generáció* részére. Az a tanítóképző-intézeti tanár-nemzedék, amelyik ezt a neveléstörténeti, döntő súlyú és népoktatásunk jövőjére messze-kihatóan nagy horderejű alkotást hagyná büszke örökségül az utána következő tanár-ivadéknak, jogos önérzettel méltán mondhatná el a nagy római császár szavaival: „Vályogból épült házat találtam, — és márványból rakott palotát hagyok magam után”.





## „Nemzetismeret” mint külön tantárgy.

Azokat a gondolatokat, melyeknek felvetését a mai helyzetben itt szükségesnek látom, több területen is jelentkező, de mind ugyanazon irányba mutató felismerés teszi megokolttá. Tulajdonképpen általánosan tudott dolgokról szölok.

Az első, gondolatokat adó terület, *nemzetünk mai állapotának* vizsgálata. Ez a trianoni magyarság. A második terület annak a fel fogásnak az ismerete, mely a nemzet ifjúságának nevelésében a mostani viszonyaink közepette ma már a legfelsőbb helyről kiindulva, de egyetemlegesen is, mindinkább sürgetőleg terjed. Ez a nemzet egységes nevelése, a *nemzetnevelés*. A harmadik terület pedig a nevelés és tanítás *gyakorlati kiviteléről* különösebben is a tanítóképzés mindennapi munkájában szerzett tapasztalás. Ez a mai oktatásról, főképen a *tanítóképzésről* készített részleges mérleg.

A három közül egyik kérdéscsoportot sem kell terjengősen fejtegetnem, hiszen közismert és adatokkal kellőképen támogatott, vitán felüli tényekről van szó, amelyekről mindannyian eleget tudunk. Megfelelő hatalmas irodalom áll rendelkezésre a magyarság helyzetének utóbbi alakulásáról, mai állapotáról, a nemzetnevelés feladatairól, szervezéséről és keresztültviteléről, a mai közoktatás, s ebben a tanítóképzés erényeiről és fogyatkozásairól. Csak egészen röviden kell felújítanunk a legszükségesebbeket, hogy meglegyen a felvetni szándékozottak levonására az elegendő előzmény. (Teljeség kedvéért jegyzem meg, hogy e fejtegetést már írtam, mikor tudomásomra jutott, hogy a kultuszminiszter úr foglalkozik a „nemzetismeret” iskolai oktatásának gondolatával, és Németh László, akit országszerte ismernek írásairól, kritikái folyóiratainak, a Tanúnak 1935. évi I. számában „A művelődés reformjáról” írt cikkében említést tesz a „magyar önismeretről”, mint középiskolai tárgyról.)

*Nemzetünk mai állapota* kifelé és befelé egyaránt tele van megoldást követelő nagysúlyú feladatokkal. Nem kell ezt a tényt sem bizonyíthatnunk. Mindenki érzi és tudja. Mégis összefoglalóként hadd említsem fel a történettudós közoktatásügyi miniszternek a közoktatásügy igazgatásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása során elhangzott megállapítását: „A magyar történelemnek egyik legszomorúbb korszaka az a húsz-huszonöt esztendő, amelyen keresztülmentünk. Ez a korszak az ország megcsonkításának és egyúttal szellemi megcsonkításának is korszaka.” Mai állapotunkat éppen jövőnk sikeres munkálása érdekében feltétlen tárgyilagossággal kell megismernünk. Van szívünk is, éreznünk szabad, éreznünk kell is, de nem az igazság rovására. Mellőzve a súlyos kérdések összeállításának megkísérlését, csupán azt kell feltétel nélkül elfogadnunk, hogy mai válságos helyzete előidézésében a külső okokon és okozókon kívül a nemzetnek is tetemes része van. Ma már mind több és több szomorú és megdöbbentő adat igazolja ezt. E nélkül a beismerés, befelénkezés, a szükséges és egészséges önismeret s az ennek nyomá-



ban kötelességszerűen fellépő belső átrendezés nélkül maradandó siker nem kísérheti különben bármily jóhiszemű, lelkes, nagy nemzeti erőfeszítéseinket.

A második kérdés: *a nemzet felkészülése* azokra a feladatokra, melyeket még a pusztá megmaradásunk is elibénk állít. Saját korszerű feladataihoz kell alakulnia nemzetünknek. Ennek az alakításnak jelentékeny részét igyekszik elvállalni és elvégezni *a nemzetnevelés*, amely tágabb értelmében természetszerűleg nemcsak az iskolában folyik. Bármilyen átfogó, tervszerű intézkedés, mely népünket alakítani hivatott: nemzetnevelés. Minket ezúttal csak az *iskolai nevelés* érdekel. A helyesen felfogott iskolai munka igazi, pozitív lelki alakító-hatás, egyén-, társadalom- és nemzetépítő tevékenység. Bizakodó örömmel kell meglátnunk és méltatnunk azt a megértő, egyöntetű állásfoglalást, mely a legszámottevőbb helyen, az új képviselőházban a köznevelés megítélésével szemben legújabbban megnyilatkozik. A nevelésre fokozottabban figyel az ország egyeteme és eredményeket vár tőle. A nevelésben bízunk is kell. Ha ebben nem bízánk, akkor az életben való hitünk dőlné össze. Az iskolai nevelés munkáját végző *tanítói-tanári hivatást* is a köz érdekében álló, oly régóta esedékes nagyobb figyelem kíséri. Erre csak egy kijelentést idézzünk. Pintér László képviselő mondta: „A jó tanúgy kialakulásának előfeltétele *a helyes tanítónevelés és tanárképzés*”. A kultuszminiszter úr szerint: „Regenerációra szorul egész nevelésünk, azért egységes nemzetnevelést jelöltem meg. A siker e javaslatnál *személyi erőkön* múlik.” — „A néptanítóval együtt szerepelni az egyetemi tanárnak is büszkesége lehet.” — A várakozásnak megfelelően a tanítósnak, tanárságnak nagyobbak és részben mások ma a kötelességei és súlyosabb az egyénenkénti felelősségünk.

A nemzetnevelés fogalma tisztázva van. Elöljáró szelleme: Széchenyi. Széchenyi minden időkre eligazított: „Jövendőnk alapja nem egyéb, mint *nemzetiségünk biztosítása* és nemesebb kifejtése.” Ezt a biztosító, megőrző és fejlesztő feladatot a magyar iskolának teljesítenie kell. Faji sajátságainkat, helyzetünket, önmagunkat jól meg kell ismertetnünk iskoláinkban: mit kell megőriznünk, mit kell leküzdenünk? Az iskola a sajátosan magyar kultúra nemzeti hadserege. A különböző iskolák különböző fegyvernemek. A nemzeti művelődés egysége, teljessége és ereje érdekében nincs jogosultsága a népművelődés és a magas műveltség között mesterségesen kialakított ellentétnek.

A harmadik terület: középfokú oktatásunk, közelebből *tanítóképzésünk mérlege* a reá váró és a néptanítóra háruló feladatok szemszögéből. Mi a nemzetnevelés és a nemzetnevelésre való előkészítés állása a tanítóképzésben? Nem célunk a kérdés kimerítő megvizsgálása. Ennek a mérlegnek mindkét serpenyőjébe esnek bőven mondanivaló. De mai tanítóképzésünket senki sem tarthatja olyannak, amelyen változtatni való ne lenne. Osztatlan meglepődéssel senki sem tüntet a mai állapot mellett. S olyan pont is van, melyre rá-



illik a „megdöbbenő visszasság” kifejezés. Ha felvetjük a kérdést: *ismeri-e* az oklevelet nyert tanító megfelelő mértékben a nemzetét, a hazáját, a nemzet életének azokat a leglényegesebb kérdéseit, amelyek künn majd kiabálóan fogadják, akkor nem tudunk feleletül *igent* válaszolni. Ez a megállapítás bizonyítgatás nélkül is elfogadható, s azért most csak egy-két jellemző tapasztalatra hivatkozom őszintén. Egyik önképzőköri ülésen két V. évf. növendékünk tartott felolvasást a falukérdésről és az egykéről. Maga a tárgy is szokatlan, újszerű, meglepő volt a legtöbb növendék számára és friss eszmecserét váltott ki. Volt igen sok olyan növendék, aki az „egyke” szónak a jelentését sem tudta. Pedig ki tudjon ezekről, ha a nép közé menő tanító nem? Tapasztalhatjuk azt is, hogy növendékeink ösztönösen megérik szükségleteiket, s ezért, ha órákon valóban a magyar sors elevenjét érintő kérdésekhez jutunk, fokozott figyelemmel csüngenek a tanáron. A hiányokat tehát nemcsak mi látjuk. Érettebben gondolkozó fiatalságunk, az egyetemi ifjúság is érzi. A hiányérzet tudatos megmozdulásokat is kiváltott már belőle. Elég a Magyar Nemzeti Diákszövetség azon emlékiratára hivatkoznunk, melyben a Pázmány Péter Tudományegyetem tanácsától kisebbségjogi intézet felállítását kérte, valamint azt is, hogy tegyék lehetővé állami ösztöndíjak adásával az utódállamok fővárosaiban magyarországi hallgatóknak a tanulmányozást. A hidasi esetre pedig, mint egy nagy haldokló betegágyára figyelt fel az ifjúság. Az iskola akárhogy is végzi feladatát, az a világ, melyben az ifjúság él, melyben élnie kell, a valóságok súlyával nehezedik rá. A középiskolák és a tanítóképzők felsőbb évfolyamai is érdeklődnek. A tanítói hivatás ezt az érdeklődést köteleességgé is teszi. A tanítónövendékek helyzete különleges. Nem folytatják tanulmányaikat s így nem jutnak hozzá, hogy később tudatosan, tervszerűen tájékoztassa az iskola. A nemzet megismerése a nemzetnevelés problémáinak megvilágítása nincs előttük *hangsúlyozva és kiemelve*. A mérleg tehát végeredményben érzékeny hiányokat mutat. *A tanítói oklevél* kiadásával a célt nem érjük el. Meg kell követelnünk a kikerülő tanító lelkének *a mához való beállítottságát*. Egyik fiatal írónk azt mondja, hogy „félszegűszókat” nevelünk „álgyakorlatiasságra”. A közelmúlt nemzetnevelésére, amelyből jó adag ma is megvan, hadd világítsunk még rá egy szempontból, egy magasabban világító magyar szellem fényével. Makkai Sándor erdélyi református püspök egyik előadásában mondotta: „... az volt a baj, hogy a magyar nevelés reális eredményeit a kibékíthetetlen belső ellentmondások semmisítették meg.” — A baj az volt, amit a ránk szakadt szörnyű tények igazoltak be, hogy a nemzeti érzés a mi iskolánkban *kritikátlan* nemzeti érzés volt. A nemzet erényeivel és bűneivel tudatosan nem számoló, egyoldalúan hitető és magasztaló nemzeti érzés volt. A történet szemlélet, amit a régi iskola adott, önhitté és hiszékennyé tette az ifjúságot, ennél fogva könnyelműséget és elbizakodottságot plántált belé, azt a hamis érzést és lelkiületet, hogy a magyar nemzet annyira különb és annyira



egyedüli ezen a világon minden nép között, hogy vele párhuzamba állítani, vagy vele összehasonlítani senkit sem lehet. A történelme csupa ragyogás, az emberei csupa hősök, a multja pedig dicsőséges, amelynek fénye jótékonyan árad a jelenre, amelyből meg lehet élni, amely elég a jövőre is: „Te csak pipálj Ladányi!” — Ezek a megállapítások a történelem tanítására vonatkoznak, de részben hasonló eredményeket lehetne kimutatni a magyar irodalom, földrajz, néprajz, közgazdaságtan, egészségtan tanításáról is, ahol a „reális eredményeket belső ellentmondások semmisítették meg”.

Hol, melyik tényezőben keressük a hibát és a kiküszöbölését? A *tanárok* derekasan birokra kelnek az előírt tananyaggal. Igyekeznek mindent pontosan, pedánsan elvégezni. De a tanárság nem tekintheti magát „tisztas tananyaglebonyolító rendnek”. A tanárságot abba a helyzetbe kell állítani, hogy kénytelen legyen a tantervi anyaghalmoz elvégzésének munkája közben megválogatni, értékelni. és dinamikus jelleget, eleven erőt, *működőképességet* adni a fontosabb nemzeti problémáinkkal összefüggő ismeretköröknek.

Tantervünk és utasításunk minden tantárgya elosztva tekintélyes nagy anyagot követel a nemzet ismeretéből. Vannak kimondottan „nemzeti tantárgyak”. A Tanterv megkívánja a *helyes* nemzeti öntudatot és öntevékenységet. Ha a tantárgyak anyagát és a hozzájuk fűzött utasításokat átnézzük, abból feltétlenül kitűnik, hogy a „nemzetismeret” követelmény, sőt egy-egy sor életteljesebb fogalmazásban hívja fel erre a figyelmet. De a Tantervben sok a tantárgy és rengeteg az anyag, bő az utasítás. Egyenlő nagyságú betűk, egyhangú sorokban. Ennek megfelel általában a kivitel is. Végigmegyünk szabályszerűen elkészített tanmenet alapján az anyagon, lehetőleg egyenletes menetelésben. Minden tételbokróról szakítunk egy-egy gallyacskát, levéllel és virággal. S ezt a csokrot adjuk útravalóul. A növendék egyenletes hengerelés alatt áll s egyik tételt úgy meg kell tanulnia, mint a másikat. Ami nagyobb nehézséget jelent számára, amitől jobban fél, azzal sokat foglalkozik s esetleg erejének, szellemének legjavát a nép tanítójának számára másodrendű vagy éppen haszontalan ismeretanyag megszerzésébe öli bele. Ez az erőbefektetés a nemzetnek aztán semmi reális eredményt nem hoz.

Tantervünk azon helyeinek kiemelésével, melyek tüzetesebben is a nemzetismeretre vonatkoznak, mutatós, „reprezentatív” és használható gondolköröket állíthatnánk egybe. Kiemelkedő szerepet tölt be nemzeti szempontból: a magyar nyelv és irodalom, a történelem, az alkotmánytan, a földrajz, az egészségtan, gazdaságtan és közgazdaságtan megfelelő tanítása. De nemzeti vonatkozású részek vannak a természetrajzban, rajzban, énekekben és zenében és kézimunkában. Más tárgyakban is elvétele. A tantárgyak egyes anyagrészletei fontosságukban igen különböznek. Forgassuk gyorsan végig a Tantervet! Első pillanatra is előtérbe kíváncsoznak: *magyarból*: a hungarizmusok, nyelvjárások, a nép képes kifejezései, a szónoki beszéd és a való élet, a magyar nemzeti versformák, az iro-



dalom, a nemzeti szellem és a közállapotok kapcsolata; *történelemből*: a társadalmi fejlődés ismerete: a tulajdon és a szabadság, a kapitalizmus és a munkásság, a keresztényszocializmus, a mai Magyarország megalakulása, a kiegyezés utáni magyar politika, szerepünk a világháborúban, mai helyzetünk; *földrajzből*: a népsűrűség, település, népmozgalmak, gazdasági és szellemi kapcsolataink, a középdunai medence, a mai nemzetiségi kép kialakulása, társadalmi tagozódás, birtokviszonyok, szülőföldismertetés; *egészségtanból*: az eugenika alapvonalai, a víz, levegő, táplálkozás, ruházat, lakás, életmód, a betegségek megelőzése, orvos, kórház, népszanatórium; közegészségügy: a nemzet fennmaradása és szaporodása közötti összefüggés, az egyke veszedelme, anya-, csecsemő- és gyermekvédelem, munkásjóléti intézmények, a tanító feladata a közegészségügy terén; *gazdaságtanból*: az ország mezőgazdasági helyzete; *közigazgatásból*: a nemzeti vagyon, a gazdaságok egymásra utaltsága, a kapitalizmus főbb jellemvonásai, a pénz értékváltozásából eredő zavarok, a tőzsde, a hitel, vámok, kereskedelmi szerződések, a tőke és a munka harca, a jövedelemmegoszlás mai rendjének bírálata, a mezőgazdaság válsága, a földbirtok megoszlása, földreform, mezőgazdasági szociálpolitika, ipari munkáviszonyok, a szociális kérdés lényege és alakulása, a társadalmi fejlődés és hanyatlás okai és tanulságai, a tanító társadalmi feladatai stb.

Anyag tehát volna a nemzet helyzetének megismertetésére. De a nemzet ismerete mégisincs meg a szükséges mértékben és erősségekben. Mit lehetne tenni ideiglenesen addig is, míg egy átfogóbb, általános s már nem sokáig késő tananyagrendezés bekövetkezik? Célszerű nem a mindenáron való reformkodás! Már a következő tanévtől kezdve egységes szempont alá hozhatjuk, kiemelhetjük s összegezve hangsúlyozhatjuk a nemzet jelenére nézve legszükségesebb s a különböző tantárgyakban részben elvégzendő nemzetismereti anyagot. A nemzeti élet *existenciális* kérdéseit ki kell szemelni s nem aprólékos részletezéssel, de mint intő, mozgató, ösztönző problémákat felvonultatva át kell adni az intézetet végleg elhagyó növendékeinknek. A jóhiszemű és önmagában tiszteletreméltó, de egyoldalú és önző szaktanári elfogultságnak egy ilyen tervezet megszerkesztésénél helye nincs. Áttekintés, mérséklet, érzék és tudás kell. Az órarendbe *heti egy órát kellene beilleszteni a „nemzetismeret” számára*. Addig is, míg több történik, kellene tenni valamit. Azokat a fontos kérdéseket, melyek megtárgyalandók volnának, felsőbb helyen *össze kellene állítani, mint más tárgyak tantervét*. Azonkívül a kérdések vázlatát is közre lehetne bocsátani *tömör tájékoztatóban*. A nemzetismeret anyagának valami *enciklopédia-szerű egybeállítás*a volna ez, ilyenféle kérdésekkel: a magyar nép lelke, a nemzetnevelés mai feladatai, a népművészet, néprajz és néptanító, a falukérdés, nyelvünk védelme, a magyar társadalom osztályai, a földkérdés, mezőgazdasági és ipari termelésünk, az ország energiaforrásai, a pénzügyi helyzet, külföldi piacaink, népesedési viszonyok, az egyke, munkanélküliség, felekezeti-kérdés, egészségügy



feladataink, a Duna-völgye, a közelmúlt története, a kisebbségi kérdés, az elszakított magyarság jelen élete, a tanító és a politika stb., kb. 30 órára való anyag, mindannyi fontos probléma. Ha egyik-másik, vagy a legtöbb ezek közül az ú. n. „kényes” kérdések közé tartozik is, vele mindenképpen jobb nyíltan szembenézni. Az ABC-ből nem lehet betűket elhagyni csak azért, mert az alakjuk ennek vagy annak a csoportnak nem tetszik vagy mert a megtanulása nem könnyű. S éppen a leggyakrabban szereplő betűket nem lehet eldugni! A feldolgozáshoz szükség van a jellemző, jól megválogatott *statisztikára* és a későbbi tanulás számára *irodalmi tájékoztatásra*.

Felvetődik, hogy melyik tanár és mikor tarthatná meg ezeket a „nemzetismereti” órákat? Elvileg minden középfokú iskola tanárának kellene annyi tájékozottsággal bírnia e kérdésekről, mint amennyit minden, az életbe lépő fiatal tanítótól elvárunk. Mégis szakemberek biztosabban és hasznosabban mozognának az anyagban. Vállalkozhatna erre a munkára olyan tanár, akinek szaktárgya közelebbi összeköttetésben van ezzel az anyaggal. Így: a magyar nyelv és irodalom, a történelem, a földrajz, a közgazdaságtan, az egészségtan, a pedagógia tanára. Tehát esetleg egy ember is. Így nagyobb lenne a teher, de az összhang is. Mégis egy jó, egységes tájékoztató segítségével az egyes szaktanárok tarthatnák meg a tárgyak körébe eső előadásokat és megbeszéléseket. Bizonyosra vehetjük, hogy növendékeink nagy érdeklődéssel és hálával fogadnák ezt az anyagot. Az *óraszám* felemelését szóba sem hozzuk. Azonban a hivatásra nézve olyan fontos *útravalóról* van szó, hogy esetleg más órát lehetne érte feláldoznunk.

Mikor az itt tárgyalt gondolatoknak összefoglaló címeteket vettem fel, ez a szó is eszembe ötlött: „*nemzetvédelem*”. A „honvédelemre” való tekintettel nem használtam ezt. Ha az anyag valóban a *nemzeti önismeretet* szolgálja, akkor az elsajátítása *igazi nemzetvédelem*. Nem háborúban, nem fegyverekkel, hanem állandóan, értelemmel: *megelőző nemzetvédelem*.

Sopron.

Rozsondai Károly.





## Három probléma a tanítóképzőintézeti földrajztanításnál.

Országos egyesületünkben a legutóbbi idők folyamán került szönyegre e három kérdés, mint amelyeket a fejlődés a mai modern földrajztanítás mezején felszínre hozott.

Ezek: 1. a IV. o.-ban a *honismertetésnek* a mikéntje?

2. a III. o. földrajzának, *Magyarország tanításának* az V. o.-ba való tantervi *áthelyezése*.

3. elemi népiskoláink követelményeihez jobban simuló *tanítóképzőintézeti tankönyvek* kérdése.

A *honismertetés a IV. osztályban*.

Részletezzük kissé e kérdést s a taglalást mind pedagógiai, mind szaktárgyi szemszögből végezzük el.

A földrajz, mint a honismereti alapfogalmak tárgya már régi keletű, de mint különálló honismereti szaktantárgy csak a tanítóképző-intézetek negyedik osztálya részére az új tantervvel, az öt évfolyamú tanítóképzőbe került be először. S mint ilyen egyedül a tanítóképző-intézetekben szerepel csak az összes középiskolák között. Legújabban hangoztatják a polgáriiskolák is, hogy külön tantárgyként föl kellene venni a polgári iskolai tantervbe is. (L. Polg. isk. Tanáregyes. Közl. 1934.)

Három főrésze tagolódik a heti egy órás negyedik osztályos földrajzi anyag. Így az őszi hónapokban, részben a kirándulással kapcsolatban térképolvasási gyakorlatot és elméletet szoktam végezni. Februárig azután következik a honismertetési anyag.

A második félévben a módszertan tanítása tölti be az órákat az április—májusi ismétlésekig és a tavaszi kirándulásokig.

Nyilvánvaló ezekből, hogy a honismertetési tananyag nem végezhető el teljesen és tisztán a növendékeknek az önmunkásságával, mert a tantervi követelmények más területet is kijelölnek munkára. Viszont az a másik szélsőséges eljárás sem helyeselhető, hogy egy általános, tisztán elméleti tankönyvből (mint pl. a Fodor-féle) tanulják meg a tanítónövendékek a honismereti anyagot.

A két véglet között valahol a középen van az igazság.

Így, amennyit csak megkívánhatunk a tanulóktól, végeztessük velük, a kirándulásokon gyűjtő- és megfigyelőmunkával épűgy, mint az időjárás által tanterembe szorulás esetén a példázás, a feldolgozás alkalmaztatásával. Ez utóbbi eljárásra főleg az emberföldrajzi részben, míg az előbbire a természeti viszonyokról szóló első főfejezetben jut tere tanulónak és tanárnak egyaránt a közös munkára. A tanulók öntevékenységét a lehető mértékig foglalkoztatnunk kell az egész tananyag feldolgozásánál, sőt a metodikai részt is nagyarányú példázattal tesszük növendékeink sajátjává. Itt a példának elsősorban a magyarhoni tájakra s azután európai területekre s végül kisebb mérvben a többi világrészekre is kell vonatkoznok. A honismereti tananyag *gyakorlati* területéről szerepel



egy kisebb szakasz az *egész évfolyamon át*. Így a negyedéves tanító-növendékek már július hó folyamán megkezdik a *műszer nélkül végezhető meteorológiai megfigyeléseket*. S ez tart egészen a következő év június hó végéig. Hetenként felváltva egy-egy növendék vezeti a zsebkönyvet, észleli a szél, felhőzet, ill. borultság állapotát. (Nagyság, irány, alak etc.)

A *rajzoltatás* is szerepel tanításunkban, amennyiben az intézet és a helység (esetleg a határral) alaprajzát megvázoltatjuk. Valamint a kirándulásokról is vázlatot készítettünk mind rajzban, mind írásban.

Nehezebb kérdés, hogy az emberföldrajzi résznél lehet-e évente újra meg újra a levéltári, irattári adatokért a községházán a tanulókkal alkalmatlankodnunk?

Az egyes nagyobb intézmények, ipari, kereskedelmi telepek, gyárak, történelmi és kulturális emlékek megtekintésénél már könnyebben járhatunk el úgy, hogy mondjuk két-három évente kerül sorba megint ugyanaz a gyár, intézmény; de a másik 2—3 telepet, gyárat az idén tanulmányozzuk, s ez alapon a többire vonatkoztatunk. Mindenesetre úgy az idő szempontjából, de meg egyéb szempontokból is így vélem ezt jónak.

Egyébként eljárásomra nézve az 1926. évben kiadott Csurgó és környéke c. honismertetési tanulmányom s az azt kiegészítő térkép-vázlat-gyűjtemény adat és példatárral, továbbá a most megjelent Pápa megyei város és környéke c. segédkönyvem mutat képet. (Engedélyezési sz. 44,958/1934. V/2. Vkm.\*)

A földrajztanítással kapcsolatosan említett másik két problémáról más alkalommal óhajtok szólni.

Pápa.

Dr. Tóth Ferenc.



## A földrajzzakos tanárok szakértekezlete.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter úr 47.158/1935. V. 2. sz. a. kelt rendeletével július hó 1-től július hó 6-ig földrajzzakos tanárok részére szakértekezletet rendezett. Az értekezlet megnyitásával Balázs Béla kir főigazgató, tanügyi főtanácsost, vezetésével Padányi-Frank Antal dr. igazgatót bízta meg.

A földrajzi szakértekezletnek az volt a célja, hogy megbeszéljék azokat a nevelési és tanítási elveket, amelyeket a tanítóképző-intézeti földrajztanításban követni kell, másrészt hogy a földrajztudomány legújabb haladásáról is képet adjon, s a földrajztanításnak a népiskolával való kapcsolatos kérdéseit is vizsgálja. Az előadások, hozzászólások, a tanfolyam óráin kívül való beszélgetések

\* Szakszerűen és legtalálósabban ismertette többek között vitéz dr. Sághegyi az Orsz. Polgárisk. Tanáregyesületi Közlönyben 1934. nov.



hozzájárultak ahhoz, hogy a földrajztanítás színvonala mind tudományos, mind pedagógiai tekintetben emelkedhessen.

*A szakértekezlet munkarendje a következő volt.*

*Július 1-én.*

8—9. Balázs Béla: Megnyitó.

9—10. Padányi-Frank Antal dr.: 1. Kapcsolat a pedagógia és a földrajz tanárának munkája között. 2. Nevelői vonatkozások.

10—12. Barabás Tibor: A földrajz tanításának módja az I. osztályban.

12—1. Prochaska Ferenc dr.: A legújabb kutatások eredményei a fizikai és csillagászati földrajz területén. (Főn, a világegyetem legújabb méretei.)

1—2. Hozzászólás.

Délután 5 órakor találkozás a hűvösvölgyi végállomásonál.

Cholnoky Jenő dr.: Egy táj ismertetése a morfológia legújabb haladása alapján.

*Július 2-án.*

8—10. Girtler Mária: A földrajz tanításának módja a II. osztályban.

10—11. Mesterházy Jenő: Folyóiratok, kézikönyvek, útirajzok, földrajzi szertár és könyvtár.

11—12. Girtler Mária tanítása.

12—1. Prochaska Ferenc dr.: A legújabb kutatások eredményei a leíró és emberföldrajz kérdésében. (Kjellén, geopolitika, legújabb felfedezések.)

1—2. Hozzászólás.

*Július 3-án.*

8—10. Prochaska Ferenc dr.: A földrajz tanításának módja a III. osztályban.

10—11. Prochaska Ferenc dr. tanítása.

11—12. Szalatsy Richard tanítása.

12—1. Kéz Andor dr.: A legújabb kutatások eredményei Magyarország földrajzában.

1—2. Megbeszélés.

Délután a Svábhegyi csillagvizsgáló megtekintése. Előzőleg tartotta Cholnoky Jenő dr. második morfológiai előadását.

*Július 4-én.*

8—8 ó 40. Braun Angéla: Lakóhelyismertetés Budapesten (VII. ker.).

8 ó 40—9 ó 20. Varga Lajos: Lakóhelyismertetés Kalocsán.

9 ó 20—12. Prochaska Ferenc dr.: Lakóhelyismertetés IV.-éves növendékek kirándulásával kapcsolatban (I. ker.).

1—2. Hozzászólás.

Délután kirándulás a meteorológiai intézetbe.

*Július 5-én.*

8—8 ó 40. Blénessy János: Térképolvasás a tanítóképző-intézetekben.

8 ó 40—9. Szontagh Katalin: Térképolvasás a tanítónőképző-intézetekben.

9 ó 10—10. Tóth Ferenc dr.: A tájak földrajzában tanítási módszere.

10—10 ó 25. Nagy Ferenc: A számonkérés módja általában. A képe-



sító-vizsgálati tételek. A képesítő-vizsgálati feleltetés módja. (Térképhasznalat, táblai rajz, statisztikai adatok, stb.)

11—2. A térképészeti intézet megtekintése.

*Július 6-án.*

8—9 ó 30. Elekes Dezső dr.: A legújabb statisztikai adatok és a földrajztanítás. Honnan vegye a földrajztanár a tárgyához szükséges adatokat?

9 ó 40—10 ó 15. Gulyás István Árpád dr.: A földrajz népiskolai módszerének tanítása. Földrajzi vezérkönyvek, tankönyvek, tanmenetek.

10 ó 15—10 ó 50. Prochaska Ferenc dr.: A ciklon újabb magyarázata V. Bjerkness és az osztrák meteorológiai iskola szerint.

11—11 ó 30. Tóth Ferenc dr.: Hogyan írjunk le egy tájat?

11 ó 30—12. Prochaska Ferenc dr.: Grafikonok. A szülőföldismertetés kirándulásai.

12—2. Hozzászólás. Összefoglalás. Berekesztés.

Az előadókon kívül a tanfolyamon a következők vettek részt.

Vargyas Mária, Tompa Margit dr., Tanács Imre (Győr, áll. tanítónőképző); Kovács Ernő (Pápa, áll. tanítónőképző); Mácsay Károly, Lóky Károly, Takács Béla, Nemeshanyi Béla (Kiskunfélegyháza, állami tanítónőképző); Endrey Tivadar, Chlobodiczky Alajos (Baja, állami tanítónőképző); dr. Krizsanecné Németh Edit (Budapest, VII. ker. áll. tanítónőképző); Müllmann M. Benigna (Zsámbék, r. k. tanítónőképző); Plavits M. Fremiota, Mészáros Júlia, Mézes Etelka (Székesfehérvár, r. k. tanítónőképző), Pesút M. Siegfrieda, Gebhardt M. Ottilia (Sopron, Isteni Megváltó Leányai r. k. tanítónőképző); Papp Mária (Budapest, III. ker. r. k. óvónőképző); M. Filelőth Stefánia (Kisvárd, r. k. tanítónőképző); Doma M. Angéla, Simon M. Alexandra (Kőszeg, r. k. tanítónőképző); Piros M. Gabriella (Budapest, Ranolder-intézet); Nedbál M. Elfrida (Debrecen, Svetits-intézet); Csonka M. Evangelista (Győr, r. k. tanítónőképző); Szemes Gábor (Jászberény, áll. tanítónőképző); Lázár Károly, Pándy Árpád, Csuka Andor (Sárospatak, ref. tanítónőképző); Woháner Dezső (Miskolc, ág. h. ev. tanítónőképző); vitéz Lenky Jenő (Sopron, ág. h. ev. tanítónőképző); Érczhegyi Stefánia (Budapest, Salvator-intézet); Kovács Lajos (Nyíregyháza, Kálvineum tanítónőképző); özv. Biberauerné Abonyi Júlia (Cinkota, áll. tanítónőképző); Kulicz M. Teréz, Mahl M. Hildegard (Zalaegerszeg, r. k. tanítónőképző); Tóth Lajos (Debrecen, ref. tanítónőképző); Rados Gyula (Budapest, izr. tanítónőképző); Homor Imre, Karácsonyi Jenő (Esztergom, r. k. tanítónőképző); Paál E. Ferenc (Kalocsa, r. k. tanítónőképző); Gyurjác Andor (Budapest, VII. ker. áll. óvónőképző); Orbán András (Nyíregyháza, áll. tanítónőképző); Ádám Zsigmond (Miskolc, izr. tanítónőképző); Somogyi Géza (Pécs, r. k. tanítónőképző); Vágó Mária Relindis (Kiskunfélegyháza, r. k. tanítónőképző); Körmöczy Mária Alisz (Baja, r. k. tanítónőképző); M. Orsovai Erzsébet (Eger, Angolkisasszonyok r. k. tanítónőképző); Boros Mária Agnella (Kalocsa, r. k. tanítónőképző); Kelemen M. Lauriana (Budapest, Szt. Margit-intézet); Józsa Mária Consolata (Szeged, r. k. tanítónőképző); Polesinszky Jenő (Győr, kir. kat. tanítónőképző); Székely Zoltán (Kőszeg, áll. tanítónőképző); Szabó Béla, Vincze Sándor, Jaloveczky Péter, Váradi József (Budapest, I. ker. áll. tanítónőképző); M. Répássy Ernesztin, M. Horváth Ottilia, Gyánti Erzsébet (Dombóvár, r. k. tanítónőképző); Pál Erzsébet (Budapest, Orsolya-rend r. k. tanítónőképző); Kacs Kovics Gabriella, Répáy Dániel (Budapest).



## IRODALOM.

**Imre Sándor:** *A neveléstudomány magyar feladatai.* Acta Litterarum ad Scientiarum Reg. Universitatis Hung. Franciscus-Josephinae. Sectio: Philosophica. Tom. VI. Fasc. 1. — Redigit: Georgius de Bartók. — A m. kir. Ferenc József-Tudományegyetem és a Rothermere-alap támogatásával kiadja: a m. kir. Ferenc József Tudományegyetem Barátainak Egyesülete. Szeged, 1935. Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó R. T. N. 8-r., 136 l. Ára 6 P.

Ha a magyar élet és a magyar jövő kérdése annyira benne élne gondolkodásunkban és cselekedeteinkben, mint amennyire azt nemzetünk és népünk helyzete megkívánja, úgy erről a könyvről napilapjaink és folyóirataink hasábjain nagyon sok szó esnék. De, sajnos, még a műveltebb magyar emberek sem látják a nemzeti élet és a nemzeti lét feltételének ezernyi problémáját és kevesek azok, akik ezeknek a problémáknak megoldásán töprengenek és fáradoznak. Pedig ma minden probléma nemzeti kérdés és minden cselekedet a haza és a nemzet szempontjából értékelendő. Ha ezt el fogjuk érni, úgy nemzetünk fennmaradását és boldogulását biztosítani tudjuk, ellenkező esetben erősebb nemzeti öntudatú népek terjeszkedésének áldozataivá lehetünk.

A nevelés a legelső nemzeti tényezők egyike. Nem vagyunk elfogultak és nem állítjuk, hogy egyedül a nevelésben rejlik a nemzet jövője, de a legfőbb összetevők közül — történelmi, földrajzi, gazdasági, egészségi és nevelési — a nevelést a jelenben legjelentősebbnek és legfontosabbnak ítéljük, mert az első kettő adottságán kívül a többi erősen oda tartozik a nevelés következményei közé is.

Imre Sándor a neveléstudomány eddig meg nem oldott, vagy rosszul felfogott magyar kérdéseinek vizsgálatával foglalkozik. A neveléstudomány általános, minden népre, minden műveltségi, faji és földrajzi körülmények között érvényes igazságokat igyekszik megállapítani. Ezért a világ minden népe, nemzete iparkodik ilyen általános érvényű igazságok megállapítására. Egyik népnél erősebben fejlődött ki az erre való törekvés, mint a másikinál. Más nemzetek átvehetik az így meghatározott nevelési törvényszerűségeket, de miután a neveléstudomány csak tapasztalati igazságokat tartalmazhat, ezek annak a nemzetnek, mely azt átvette, akkor válhatnak követendő törvényeivé, ha azok a változott viszonyok között is igazaknak bizonyulnak. Addig, míg ezek a nemzet egyéniségének próbakövének ki nem próbáltattak, még akkor sem ismerhetők el nevelési törvényeknek, ha látszólagosan általános emberi tulajdonságokból vezethetők le.

Imre Sándor könyve nem a neveléstudományt nyújtja, hanem megvizsgálja a neveléstudomány helyzetét hazánkban. Röviden vázolja, mit cselekedtünk és mit mulasztottunk el. Elmulasztottuk összegyűjteni és feldolgozni a magyar nevelés teljes történetét. Egyes részek kimerítő felkutatása mellett századokra vonatkozó ismeretek hiányzanak. A nevelés elméletéről megállapítja, hogy „mai ismereteink is azt igazolják, amit e kérdés nyomozói ötven évvel ezelőtt megállapítottak: a nevelésügyi elmélekedések eredményei eljutottak ugyan hozzánk, de nem gyökereztek meg annyira, hogy saját talajunkból fejlett volna tovább.” Idézi a mai állapotokra is, amit Kiss Áron 50 évvel ezelőtt írt: „nevelési irodalmunk sokáig volt a külföldi irodalmak utánzója s körülbelül most is az. A külföldi hatás nyomai látsznak mindenütt, s csak a methodikai irodalom az, hol



több voltunk pusztá átvevőnél." Pedig, állapítja meg Imre Sándor: „leginkább a nevelés ügye tiltakozik a pusztá átvétel ellen”.

„A nevelésügyi kutatás nemzeti feladatai a nevelés fogalmából következnének”, mert a nevelés kötelessége az összes adott viszonyokat és a nemzet kitűzött céljait tekintetbe venni. A feladatok száma igen nagy és sok tudományos kutató és munkálkodó pedagógusra lenne szükség azok megvalósításához. S akikben megvan a kedv, a tehetség és érdeklődés ezekkel a részletkérdésekkel való foglalkozáshoz, azokat irányítani kell munkájukban. Ez az irányítás kétféle: 1. megmutatni a feltárára váró kérdéseket; 2. nyilvántartani a már eddig elért eredményeket. Igen szépek és igazak az I—III. fejezetnek a neveléstudomány egyetemes és nemzeti feladatairól szóló részei, továbbá azok a sorok, melyek a neveléstudománynak Magyarországon való sorsával, a nevelői gondolkodásnak 1867 után való alakulásával és a magunkra eszmélés megindulásával foglalkoznak. „A 60-as évek végétől a XX. század második tizedébe nyúló korszak a magunkra, saját feladatainkra eszmélés ideje volt ugyan, de az egyetemes neveléstudomány akkori állapota nem engedte a mienket sajátossá fejlődni. A szakszerű érdeklődés megnövekedése ugyanis fokozta az idegen szakirodalom vonzó erejét, az uralkodó idegen szakemberek tekintélyét s ezért itthon az egyesek tudományosságát nem az ő gondolkodásuk rendszerességéből ítélték meg, hanem inkább kinek-kinek irodalmi tájékozottságán, a felhasznált apparátuson mérték.” „Irodalmunknak ez a része természetesen semmit sem tehetett a magyar feladatok tisztázására, sokszor még arra sem volt jó, hogy belőle alaposan tájékozódni lehessen. S e mellett egész áradata támadt egyéni okoskodások gyakran tartalmatlan apró-cseprő közléseinek.” „Ezen az állapoton két fejlemény kezdett segíteni. Egyik a neveléstörténeti érdeklődés volt; legtöbbet és legértékesebb lépéseket ebben az irányban tettünk a magunk útján. A másik a gyermektanulmányozás megindulása; ez a nevelésügyi érdeklődést hatalmasan kiterjesztette és a dolog természete szerint magyar táplálékot adott neki, hiszen a tanulmányozás hazai viszonyokon és magyar gyermekeken folyt.” A magunkra eszmélésnek ez az öröndetes jelensége „sajnos, nem mélyült el eléggé”. Ezért, továbbá a kérdés iránt belülről fakadó érdeklődés hiánya, a kérdés múltjának nem ismerése folytán „van annyi felületes hozzászólás, néha csak mellébeszélés és fölösleges, önállótlan, iránytalan szószaporítás”. Ezek azok a főokok, amelyek szükségessé teszik a neveléstudománynak teljesen új, megbízhatóbb, szolidabb és nemzeti adottságainkhoz alkalmazott alapokra való helyezését.

Imre Sándor így megokolván a neveléstudomány magyar feladataival való foglalkozás szükségességét, a feladatokat két nagy körre osztja: 1. *irodalmi* és 2. *kutatási* feladatokra.

Az *irodalmi* teendőket három főcsoportba sorolja. A) A neveléstudomány haladásával való lépéstartás végett a külföldi szakirodalomról és mozgalmakról való tájékozódás. — B) A hazai neveléstörténet feldolgozása és az itthon folyó munka nyilvántartása. — C) Nevelői tudatosságot fejlesztő művek írása.

A *kutatási* teendőink két nagy csoportba különülnek. 1. A nevelés történeti és élettani előzményeinek kutatására. 2. A nevelés körülményeinek felderítésére. Ez utóbbin a nevelés tárgyának, a növendék minőségének, egyéniségének és környezetének vizsgálatát, a nemzet, a köznevelés, az intézmények ismeretét, a nevelők és a nevelői gondolkodás helyzetének és minőségének nyilvántartását érti.



Természetesen a részletkérdések igen nagy tömege rejlik e vázlat-szavak mögött. Meg sem kíséreljük azok feloldását és részletezését. Maga a szerző sem tartja ezt ilyen módon lehetségesnek. Hiszen a kutatási terület egymásból következően is bővül s az emberiség és a nemzet fejlődésével, változásával folyton tágul és módosul. Így is igen nagyszámú probléma kijelölését tartalmazza e könyv. Közülök egy szakaszt kiragadok, mert különösebben a tanítóképzés körébe tartozik. A történelmi előzmények kutatása című fejezetben erről így ír. „A tanítóképző-intézet egész munkája a nevelői gondolkodást terjeszti azzal, hogy azt növendékeiben kifejleszti. Itt azonban egy lépéssel még hátrább kell mennünk s a tanítóképző-intézeti tanárok képzésében kell a tanítóóság nevelői gondolkodásának forrását keresnünk. E tekintetben a régibb, 1870 előtti időkre nézve sincs a nyomozásnak semmi különös akadály; az újabb 60 év alakulása pedig előttünk áll. S ez igen tanulságos, különösen azért, mert olyan egyéniségek mély hatását is mutatja, akik nem voltak a neveléstudománynak még az akkori értelemben sem szakemberei. Ma még életben vannak néhányan, akik meg tudnák írni (ha az elejét nem is élmények, de közvetlen értesülések alapján) a tanítóképzők hatását nevelői gondolkodásunkra 1870 óta és a hatás változásait. És bárki számára nyitva áll a tárgyi forrás: a tanítói hivatás-érzést elsősorban fejlesztő tárgyak (a testi élet ismertetése, lélektan, nevelés, neveléstörténet, iskolaszervezet) tanításterveinek és tankönyveinek alapos átvizsgálása. Ha ezeket keletkezésük idejének magyar és idegen szakirodalmával, az érintkező tudományok akkori fejlettségével, közgondolkodásunk akkori eszmevilágával és életünk nevelési szükségleteivel egybevetjük, s különösen ha megvizsgáljuk a tankönyveket a jelöltek egyéb ismereteinek, feltehető szellemi fejlettségének szempontjából, akkor a nevelők legnagyobb körére, a népiskolai tanítóságra nézve megállapíthatunk majd annyi, hogy bennök a nevelői gondolkodás milyen lehetett. Azt, hogy valósággal milyen volt, az általok írt különféle közlemények, az egyesületi lapok és gyűlések s az iskolalátogatók jelentései mutatják. Mindebből fel lehet ismerni a különböző jellegű (állami és hétéféle felekezeti) tanítóképző-intézetek hatásának különbségeit is, éppen a nevelői gondolkodás szempontjából. Az iskolalátogatók jelentései pedig arról is tájékoztatnak, hogy a felügyeletet mennyire hatotta át a nevelői gondolkodás és ez milyen volt.”

Természetesen ez csak a történelmi előzményekre vonatkozik, mert a magyar tanítóképzésnek igen sok, részleteiben meg sem vizsgált kérdése van, amelyek a szervezetre, a tanítandó tárgyra, a tanítói gyakorlatra,

képzés időtartamára, a nevelés legfőbb irányelveire és a tanárok képzésére vonatkoznak. Ide tartozik továbbá a tanítóképző-intézeti tankönyveink alapos és gondos revíziója is. Ez alól neveléstani tankönyveink sem képezhetnek kivételt, mert minden tankönyvünk köteles nemcsak a szakszerűséget és a népiskolai vonatkozásokat tekintetbe venni, de az egy-egy nemzeti nevelés elveit is.

Csak ha a IV—VII. fejezetben felsorolt teendők legnagyobb részét elvégeztük, gondolhatunk arra, hogy a nevelés magyar rendszerét kiépítsük. (VIII. fejezet.) És ennek a rendszernek legfelsőbb és legegységesebb célja a nemzeti nevelés. (IX. fejezet.)

Szinte szédülve tesszük le Imre Sándor könyvét harmadszori átolvasás után is. Óriási távlatokat mutat, sok és nagy feladatok megoldását kívánja. Nemzedékek munkájának szab irányt: a mai és az elkövetkezendő idők pedagógusainak teendőit vázolja. Minket talán legközelebből azok a sorok érintenek, amelyek arról szólnak, hogy „éppen kicsinységünk



miatt baj, hogy ami neveléstudományi munkásság van nálunk, az egyrészt szétfolyik, mert nincs olyan középpont, amely a legfőbb kérdéseinkre irányítaná a figyelmet, a különféle szálakat valóban összefogná, a munkát és eredményeit nyilvántartaná s nyilvánosságra hozná; másrészt pedig bizonyos egy helyben taposást látunk, sok ismétlődést és újrakezdést, mert az egyidőben dolgozók egymásról nem igen tudnak, vagy ha tudnak, sem igen mutatják, az eredményeket nem értékesítik kölcsönösen, így sem az erőt kímélő munkamegosztás, sem együttműködés ki nem alakulhat. Elsősorban ezen az iránytalanságon kellene segíteni. Másutt, nagy népek neveléstudománya ezt elviselheti, mert a sokból jut ember mindenre; nekünk azonban vigyáznunk kellene, hogy az erőket el ne pazaroljuk." Ebben Imre Sándornak teljesen igazat kell adnunk. A szervezettség szükséges lenne. De szükséges lenne még a kritikának és az önbírálatnak egy olyan foka is, mely megakadályozná a pedagógiai amatörködésnek, sőt sokszor kalózkodásnak azt a módját, amit napilapjainkban és igen sok nevelésügyi lapban is látunk. Sokan írnak, nem a tárgyért, hanem magáért az írásért. Sokszor elmondott dolgokat variálnak, vagy jelentéktelen témákra pazarolják azt a szellemi és anyagi energiát, melyet nehéz helyzetünkben nagyon meg kell gondolnunk, hogy mire fordítsunk, mert csak olyan nevelésügyi írásoknak van jogosultságuk, melyek a nemzet értéklálmányát szaporítják.

Imre Sándor könyve ilyen nemzeti értéket képviselő munka. Hálások lehetünk neki világos célkitűzéseieért, a kérdés tüzetes és áttekinthető tárgyalásáért, gyönyörűen szabatos magyar írásáért, az egész nagy elgondolás kidolgozásáért. Akit a magyar nevelés sorsa érdekel, olvassa el sokszor ezt a könyvet, lelkesedjék fel rajta és járuljon hozzá egy-két téglával, hogy a magyar neveléstudomány hatalmas, monumentális épülete minél előbb elkészüljön.

A könyv különben megjelent különlenyomatban is, mint az Értékezősek a M. Kir. Ferenc József-Tudományegyetem Pedagógiai Intézetéből, új sorozat 1. száma. Szeged, 1935. — Ezt a kötetet megható szavakkal ajánlja: „Azoknak, akik 1908 őszétől 1918 őszéig a budai Pedagógiumban s 1925 tavaszától 1934 nyaráig a szegedi Egyetemen hallgatóim voltak és munkatársaimmá lettek — élőknek és az elhunytak emlékezetének.” Talán azért vonul az egész könyvön végig a közvetlenség. Olyan, mintha azokkal, akiknek ajánlotta, az írás közben folyton megbeszélte volna mondanivalóit.

Kiss József.

**A Magyar Öntudat Kistükré.** A Felsőkereskedelmi Iskolai Tanárok Nemzeti Szövetségének kiadása. Budapest, 1935. K. 8-r. 128 l. Ára 1.40 P.

Szükség van-e olyan könyvre, mely a tanulóifjúsággal és a nagy közönséggel is nemzetünk és hazánk fontosabb történelmi, földrajzi, gazdasági, irodalmi ismereteinek egységes nemzeti szempontból való összeállítását tartalmazza? Határozottan azt kell felelnünk, hogy igen. „Az önismeret a bölcsesség kezdete, de a haladásé is.” Ezért született meg több mint egy évtized előtt az első Nemzeti Káté, ez a gondolat hozta létre ezt a kistükröt. Nagyszerű elgondolás: minden magyar gyermek kezébe adni egy ilyen magyar evangéliumot, mely tartalmazza a magyarság mai világhelyzetének ismertetését, az emberiségnek tett történelmi, földrajzi, irodalmi, tudományos és művészeti szolgálatainkat, ismerteti hazánk földjét és népét, nyelvünket, a nemzet lét feltételeit, nemzetünk sorsába várható és remélhető változásokat, a szükséges és lehetséges célkitűzéseket és teendőket. A *Jablonkay Géza dr.* és *Hézszer Antal dr.* vezetése alatt álló



szerkesztő-bizottság tagjai jól fogták fel feladatukat. Maguk az ismert, kiváló tanárokból álló írók mindegyike helyes elgondolással és szerencsés kézzel írta meg a neki jutó fejezetet. A szerkesztők gondoskodtak arról, hogy az egyes szerzők tanulmányai között meglegyen az összhang. Ne hiányozzék a könyvből semmi lényeges és ne forduljanak elő felesleges ismétlések. Szívből köszöntjük az elhatározásért és a megvalósításért a Felsőkeresk. Iskolai Tanárok Nemzeti Szövetségét. És mikor elolvassuk, akkor látjuk, milyen nagy szükség van ilyen őszinte, komoly könyvre, mely elébünk tárja jó tulajdonságainkat és hibáinkat, mely világosan, nemzeti szempontból mutatja meg magyar életünk és sorsunk minden kérdését. Minden magyar diák kezébe adnám és megtanultatnám velük ezeket a nemzetünkre, öntudatunkra és bizakodásunkra fontos alapismereteket. Azt szeretném, ha minden tanuló zsebében mindig ott lenne egy ilyen fajta magyar enciklopédia, erős vászonba kötve, hogy el ne szakadjon mindadig, míg az abban foglaltak vérvé nem váltak tulajdonosuknak.

A tanító- és tanítónőképző-intézetekben is nagy szükség lenne ilyen egységes szellemű magyar önismeretre és öntudatra nevelő könyvre. Talán nekünk még jobban, mint más iskolatípusoknak. Ilyenre gondol bizonyosan mai számunk második cikkének írója is. Ha valami kívánni valót ez a kis könyvecske még hagyott, úgy gondolom, ez a nemzeti fejlődés útjának erőteljesebb kijelölése és különösen a külpolitikai helyzetünk józan, logikus mérlegelése lenne. Kényes kérdések az ifjúság számára, az igaz, de az egységes nemzetnevelés ezeket a kérdéseket sem hagyhatja figyelmen kívül. Egyébként ez a könyv hozzá fog járulni ahhoz, hogy a tanulóknban elhatározásokat érleljen meg, nemzeti érzésre és munkára készítse az ifjúságot, hogy megértse velük — amint azt a szerkesztő-bizottság az előszóban mondja —, hogy a világnak akkor lesz haszna belőlünk, ha nagyobb értékre törekszünk és hogy csak magyarságunk által vagyunk és lehetünk értékek.

Kiss József.

**Dobó Sándor és Ráth-Véghné: Magyar Hegedűiskola.** Harmadik kötet. A vall. és közokt. min. 4604—1935. sz. rendeletével tanító- és tanítónőképző-intézetek V. oszt. számára tankönyvkül engedélyezve. Szerzők kiadása. Kapható Rózsavölgyi és Társa zeneműkereskedésében. Ára 3 P.

Szerzők tervszerű munkával igyekeztek segíteni azon a nehézségen, melyet a tanítóképzők hegedűtanításában a kevés óraszám és a csoporttanítás természetszerűen okoznak. Az I. és II. oszt. használatára szánt első kötetben elsőnek vitték keresztül azt a gyakorlatban most már jól bevált elvet, mely szerint a hangképzeteket ének-szemléltetés útján keltik fel és erősítik meg. A III. és IV. oszt. számára írt második kötetben a tonalitásra való nevelést érik el a hangsorok újszerű csoportosításával. Az V. oszt. használatára szánt harmadik kötetben pedig a tiszta intonálást biztosítják az azonos ujjrendszerű hangsorok egybefoglalásával.

A most megjelent harmadik kötetnek legértékesebb fejezetei a II. és IV. rész. A II. résznek legnagyobb értéke, hogy a hasonló ujjrendszerű hangsorok csoportosításával nagy mértékben meggyorsítja az előhaladást, mely már csak a csekély óraszám miatt is igen fontos. A IV. rész pedig igen értékes magyar zenei anyagával tűnik ki. (Tinódi, Huber, Lavotta, Lányi, Liszt, Hubay, Dohnányi, stb.) Azt a törekvést pedig, mely az első kötettől kezdve vezető alapgondolata volt a Magyar Hegedűiskolának, hogy t. i. technikai súlykolás helyett tetszetős gyakorlatok révén a muzsika megkedveltetését érje el, a III. kötetben sikerült a legnagyobb mértékben megvalósítani. A dallamszöves megfigyelése érdekében alkalmazott repe-



tíciók, szekvenciák és a transzponálás mindúntalan aktivitásba vonják a növendékeket, számukra tehát a munkáltató oktatás gyakorlati megvalósítására is tág teret nyújtanak.

Bár a tanterv kimondottan csak három fekvést ír elő, a VI. részben a tehetségesebb növendékek megismerkedhetnek a IV—VII. fekvésekkel is.

A hivatalos bírálókat szerint „az a tanuló, aki mind a három kötet anyagát magáévá tette, megnyitva láthatja maga előtt az utat a magasabb rendű zenei tanulmányok folytatására”.

Abban a reményben, hogy a már bevált I—II. kötet után a most megjelent III. kötet is jelentős lépéssel viszi előre a tanítóképző-intézeti hegedűtanítás ügyét, melegen ajánlom illetékes kartársaim figyelmébe a Magyar Hegedűiskola III. kötetét.

Budapest.

Csukás Zoltán.



## H I R E K.

**Szily Kálmán dr. államtitkár kitüntetése.** Szily Kálmán dr. vallás- és közoktatásügyi államtitkárnak a Kormányzó Úr Ő Főméltósága a II. fizetési osztály jellegét adományozta. Ez a ritka kitüntetés a fáradságtalan munka jutalma. Nemcsak nagy tudásának, a műegyetemen végzett nagyszerű pedagógiai és szervező tevékenységének, hanem a vallás- és közoktatásügyi minisztériumban végzett rendkívüli pontos, lelkiismeretes munkájának, példaként emlegetett munkásságának elismerése is. A tanítóképző-intézeti tanárság nagy örömmel küldi jóakarátú, megértő és támogató államtitkárának szívből jövő jókívánatait.

**Kinevezések a vallás- és közoktatásügyi minisztériumban.** A vallás- és közoktatásügyi minisztérium igen sok kiváló és magasrangú tisztviselőjének előléptetését közölte a Budapesti Közlöny július 10-iki száma. Ezek közül csak a tanítóképző-intézeteket közvetlenül érintőket soroljuk fel. Dr. Bernáth Gézát, a tanítóképző-intézeti ügyosztály főnökét miniszteri tanácsossá, az ügyosztályfőnök helyettesét, Damjanovich Lajos dr.-t miniszteri osztálytanácsossá nevezte ki a Kormányzó Úr Ő Főméltósága. Dr. Huszka János miniszteri titkárnak pedig a miniszteri osztálytanácsosi címet és jellegét adományozta.

**A tankerületi kir. főigazgatók kinevezése.** A magyar királyi vallás- és közoktatásügyi miniszter előterjesztésére a Kormányzó Úr Ő Főméltósága dr. Pintér Jenő címzetes egyetemi nyilvános rendes tanár, középiskolai tankerületi királyi főigazgatót a budapesti tankerület, dr. Kemenes Illés középiskolai tankerületi királyi főigazgató, az Országos Közoktatásügyi Tanács alelnökét a budapestvidéki tankerület, dr. Liber Béla címzetes középiskolai igazgató, a Középfokú Iskolák Sportkörei Országos Központjának miniszteri biztosát a szombathelyi tankerület, dr. Závodszy Levente egyetemi magántanár, főiskolai tanárt a pécsi tankerület, dr. Kisparti János címzetes tankerületi királyi főigazgató, a budapesti kegyesrendi gimnázium igazgatóját a szegedi tankerület, vitéz dr. Bessenyei Lajos címzetes tankerületi királyi főigazgató, a debreceni református gimnázium igazgatóját a debreceni tankerület, dr. Tamedly Mihályt, a berlini Magyar



Intézet igazgatóját a miskolci tankerület királyi főigazgatójává nevezte ki, végül *dr. Balassa István Brunó* egyetemi magántanár, tanügyi tanácsost a tankerületi királyi főigazgatói cím és jelleg egyidejű adományozása mellett a székesfehérvári tankerület vezetésével bízta meg.

**Balázs Béla kir. főigazgató kinevezése.** A tanító-, tanítónő- és óvónőképző-intézetek kir. főigazgatóját, *Balázs Bélát* a Kormányzó Úr Ö Főméltósága tanügyi főtanácsossá kinevezte.

**Igazgatói változások.** *Kiss József* igazgatónak a tanügyi közigazgatáshoz történt kinevezése folytán megüresedett budapesti VII. ker. áll. tanítónőképző-intézeti igazgatóságot, a vallás- és közoktatásügyi Miniszter Úr rendeletére, *Molnár Oszkár* c. főigazgató, tanítóképzőintézeti igazgató vette át. — *Végh József* igazgató nyugalombavonulása folytán megürült budapesti VII. ker. áll. óvónőképző-intézet igazgatójául a vall. és közoktatásügyi Miniszter Úr *Fekete József* kiskunfélegyházi áll. tanítóképző-intézeti igazgatót helyezte át. — A kiskunfélegyházi áll. tanítóképző-intézet igazgatói teendőinek ellátásával a Miniszter Úr *dr. Tóth Ferenc* pápai áll. tanítóképző-intézeti tanárt bízta meg.

**Igazgatói kinevezések.** A vallás- és közoktatásügyi Miniszter Úr előterjesztésére a Kormányzó Úr Ö Főméltósága *Szántay-Széman István dr.* áll. tanítóképző-intézeti igazgatót (Miskolc, gör. kat. érsekség) tanügyi főtanácsos, tanítóképző-intézeti igazgatóvá az úgynevezett külső tanügyi igazgatás státusába, az V. f. o.-ba kinevezte, *Zoltán Géza* állami tanítóképző-intézeti igazgatót (Köszeg) a Kormányzó Úr Ö Főméltósága tanügyi főtanácsos, tanítóképző-intézeti igazgatóvá az V. f. o.-ba kinevezte. *Kiss József* tanítóképző-intézeti igazgatót (Budapest, VII. ker. áll. tanítónőképző), tanítóképző-intézeti igazgatói címének megtartása mellett a külső tanügyi igazgatáshoz kinevezte és Budapest székesfővárosi kir. főigazgató-ságához osztotta be. *Fekete József* áll. tanítóképző-intézeti igazgatót (Kiskunfélegyháza), a Kormányzó Úr Ö Főméltósága a VI. f. o.-ba, *Szemerédi (Sziemeister) János* áll. tanítóképző-intézeti igazgatót (Pápa), a vallás- és közoktatásügyi Miniszter Úr a VII. f. o.-ba kinevezte.

**Dr. Tóth István államtitkár nyugalomba vonult.** Ügyosztályunknak éveken át volt főnöke, *dr. Tóth István* államtitkár, július 1-vel nyugalomba vonult. A tanítóképző-intézeti tanárság szívesen emlékszik azokra az időkre, mikor ő állt az ügyosztály élén és az ügy iránt tanúsított szeretetével a tanítóképző-intézeti tanárság hálás szeretetét kiérdemelte. Kívánjuk, hogy nyugalomban napjait sokáig töltsé, egészségben, munkakedvben és boldogságban.

**Tabódy Ida nyugalomba vonult.** A Pozsonyból menekült és Cinkótán elhelyezett állami tanítónőképző-intézet kiváló igazgatója, *Tabódy Ida* július hó 1-ével nyugalomba vonult. Hosszú és értékes szolgálatot teljesített. Az ő fáradhatatlan és csodálatosan kitartó munkájának volt következménye, hogy az igazgatása alatt álló pozsonyi állami tanítónőképző-intézetet az összeomlás után átmentette és Cinkótán elhelyezte. De nemcsak elhelyezte, hanem igen magas színvonalra is emelte. Hazafias és erkölcsi nevelés tekintetében pedig mintaszerűvé tette. Rendkívüli értékes és munkás szolgálat után vonult *Tabódy Ida* a nagyon jól megszolgált és kiérdemelt nyugalomba. Nyugalomba vonulása a magyar tanítónőképzésnek



nagy vesztesége, de mind a magyar tanítóképzés, mind egyesületünk számított további fáradhatatlan és buzgó tevékenységére.

**Végh József, a budapesti áll. óvónőképző-intézet igazgatója nyugalomba vonult.** Július elsejével nyugalomba vonult a budapesti állami óvónőképző-intézet mintegy 20 éven át igazgatója, a magyar óvónőképzés kitűnő ismerője, a Kisdiednevelők Egyesületének ügyvezető elnöke. Kiváló szakember távozik vele az egyetlen magyar állami óvónőképző-intézet éléről. 33 évet töltött az óvónőképzés szolgálatában. Kívánjuk, hogy a jól kiérdemelt nyugalomban is őrizze meg azt a munkakedvet és szeretetreméltó kedvességét, mely őt minden munkájában és tevékenységében jellemezte.

**Patyi Istvánné Láng Mária nyugalomba vonult.** A szabadkai állami tanítónőképzőben, a budapesti VII. ker. állami tanítónőképzőben, majd a budapesti állami óvónőképző-intézetben eltöltött teljes szolgálat betöltése után vonult Patyi Istvánné nyugdíjba. Munkás, sokoldalú, minden iránt érdeklődő, igen jó nevelői egyéniség távozik „Patyi néni”-vel a tanító- és óvónőképzés aktív munkásai közül. Őszintén kívánjuk, hogy további életét nyugalomban és boldogságban töltsse, a 3 év előtt nyugalomba vonult férjével együtt.

**Kraft József nyugalomban.** Kraft József címzetes állami tanítóképző-intézeti igazgató, a pápai állami tanítóképző-intézet tanára, szolgálati idejének betöltése után július elsején nyugalomba vonult. 33 évig volt a pápai tanítóképző-intézetben a neveléstudományok tanára. 2 évig az igazgatói tisztelet is ellátta. Igen tanult, kiváló gondolkozó és nagyszerű tanár volt. A nemzedékek hosszú sorát nevelte jó tanítókká. Becsületesen teljesített munka után ment nyugalomba, ahova kartársainak és tanítványainak hálás jókívánságai kísérik.

**Miniszteri elismerések.** A vallás- és közoktatásügyi Miniszter Úr Ö Nagyméltósága *Kiss Á. József* (Baja) és *Urbányi Karolina* (Cinkota) állami tanítóképző-intézeti tanároknak nyugalomba vonulásuk alkalmával, hosszú és érdemes szolgálatukért elismerését fejezte ki.

**Igazgatói megbízás.** A cinkotai áll. tanítónőképző-intézet igazgatói teendőinek ellátásával a vallás- és közoktatásügyi Miniszter Úr *Medgyesi Zsófia* tanárnőt bízta meg.

**Címadohányozások.** A vallás- és közoktatásügyi Miniszter Úr *Papp Ferencnek*, a debreceni ref. tanítóképző-intézet igazgatójának a tanügyi főtanácsosi címet adományozta. *Éber Rezső* (Budapest, I. ker.), *Barabás Tibor* (kir főigazgatóság) és *vitéz Komárnok Gyula* (Budapest, áll. óvónőképző) áll. tanítóképző-intézeti tanároknak a tanítóképző-intézeti igazgatói címet ajándékozta.

**Helyettes tanári alkalmazások.** A vallás- és közoktatásügyi Miniszter Úr *Lauday Sándor* gyakornokot óradíjas helyettes tanáru alkalmazta és egyben Jászberényből Pápára helyezte át. Ugyancsak óradíjas helyettes tanáru alkalmazta a Miniszter Úr *Dila Dénes* gyakornokot (Pápa, áll.), *Bárony István* gyakornokot (Nyíregyháza, áll.), *Szombathy Miklós* gyakornokot (Kiskunfélegyháza, áll.), *Csonka Gyula* gyakornokot (Nyíregyháza, áll.). Rajtuk kívül óradíjas helyettes tanároku alkalmaztattak *Kiss Lajos* okl. tanítóképző-intézeti tanár Kiskunfélegyházára, *vitéz Szörényi*



József okl. tanítóképző-intézeti tanár Jászberénybe, Schenck Géza okleveles zenetanár Bajára.

**Áthelyezések.** A vallás- és közoktatásügyi Miniszter Úr Orbán András tanítóképző-intézeti rendes tanárt a szolgálat érdekében Nyíregyházáról Bajára, Lóky Károly helyettes tanárt saját kérésére Kiskunfélegyházáról Nyíregyházára, Gadó Pál helyettes tanárt saját kérésére Jászberényből Pápára helyezte át. = 22

**Gyakorló-iskolai tanítói kinevezések.** A m. kir. vallás- és közoktatásügyi Miniszter Úr Szijj Béla és Magyarai Ferenc a községi, Baksy Andor a pápai állami tanítóképző-intézethez beosztott állami elemi iskolai tanítókat állami tanítóképző-intézeti gyakorló-iskolai tanítókká kinevezte.

**Tanítói továbbképző tanfolyam.** Tanítói továbbképző tanfolyamok voltak a nyáron Miskolcon (július 15-től július 20-ig) és Debrecenben (aug. 26-tól aug. 31-ig). Mindkettőt Padányi-Frank Antal dr. és Drozdy Gyula vezették és ők tartottak rajta előadásokat.

**Kardhordó László †.** Sasvári Kardhordó László ny. áll. tanítóképző-intézeti tanár július hó 7-én, 74 éves korában Budapesten elhunyt. Kardhordó László egyike volt a tanítóképző-intézeti tanárok legértékesebb és eredetibb egyéniségeinek. Tanítványai jószívéért, kedves és barátságos modoráért igen szerették és egyénisége nagy nevelőhatást gyakorolt rájuk. Kiskunfélegyházán, Pápán, Sepsiszentgyörgyön, Modorban, majd újra Pápán teljesített hosszabb ideig szolgálatot. 1923-ban vonult nyugdíjba. Néhány év óta Budapesten élt, ahol kartársai, barátai és volt tanítványai nagy szeretettel vették körül. Halála váratlanul jött. Temetése július 9-én délután volt a Farkasréti temetőben. Sokan kísérték utolsó útjára a megboldogultat s mind volt tanítványai, mind tanártársai nevében megható beszédekkel búcsúztak tőle. Lelki üdvéért július 10-én a krisztinateri templomban szentmise volt.

**Tanítóképző-intézeti tanár előadása Freiburgban.** Kovács Ernő, a pápai áll. tanítóképző-intézet tanára július 19-én a németországi Freiburgban, mintegy 200 német tanító és tanítónő előtt nagy tetszéssel fogadott előadást tartott *Magyarország világháború utáni helyzetéről*.

**A földrajz-tanárok szakértekezletével kapcsolatosan a Nemzeti Ujság** 1935. július 6-iki számában „Ismeri-e a fővárosi gyerek szülőföldjét és lakóhelyét? Ezt a kérdést vitatták meg a tanítóképző-intézeti tanárok szakértekezletén” címen hosszabb cikket közölt. Különösen B. Braun Angéla előadásával kapcsolatban vizsgálta a kérdést, rámutatva a lakóhely ismeretének nagy fontosságára.

**Irodalmi figyelő.** Rozsondai Károly: Falukutatás. (Keresztyén Igazság, 1935. július—augusztusi számában.) — Rozsondai Károly: A Falukutató Intézet közsgémonográfia pályázata. (Evangélikus Népiskola, 1935. július—augusztusi számában.) — Padányi-Frank Antal dr.: Mi él a lelkemben a IX. Egyetemes Tanítógyűléssel kapcsolatosan? (Tanítók Szövetsége, 1935. májusi szám.) — Németh Sándor: Olvasás és olvasmánytárgyalás. (Néptanítók Lapja, 1935. augusztus 1.) — Halmos Péter: Gyermekeink szünidei elfoglaltsága. (U. ott.) — Drozdy Gyula: A Duna Dévénytől Budapestig. (U. ott.) — Bognár Gyula: A magyar falu és a magyar földműves



lelki rajza irodalmunk tükrében. I. (Dunántúli Népművelő, 1935. július—augusztusi számában.) — *Drozdy Gyula*: A kutya, mint betegségetterjesztő. (Népt. Lapja, 1935. június 1.) — *Drozdy Gyula*: A fényképezés a tanítás szolgálatában. (Népt. Lapja, 1935. június 15.) — *Drozdy Gyula*: „A néptanítóval együtt szerepelni az egyetemi tanárnak is büszkesége lehet.” (Népt. Lapja, 1935. július 1.) — *Mácsay Károly*: Az iskolás gyermek és a tanulmányi eredmény. (Népt. Lapja, 1935. július 1.) — *Váradí József*: Imre Sándor, A neveléstudomány magyar feladatai. (Népt. Lapja, 1935. júl. 15.) — *Ferenczi István*: Történelmi összefoglalás 1711—1825-ig. — *Mesterházy Jenő*: A Szent Jobb viszontagságai. (Pestvármegyei Népművelés, 1935. aug.—szept. számában.) — *Halmos Péter*: A 10 éves népiskolai tanterv. (Népevelés, 1935. szept. 1.) — *Halmos Péter*: Faragó Ede Harcoljunk Nagymagyarországért c. könyvecskéjének ismertetése. (Népt. Lapja, 1935. szept. 1.) — *Dr. Tóth Antal*: Imre Sándor A neveléstudomány magyar feladatai című könyvének ismertetése. (A Népoktatási Szemle 1935. ápr.—szept. számában.)

**Rádió-előadás.** *Mesterházy Jenő* augusztus 19-én d. e. 10.20-tól—10.45-ig a budapesti rádióban felolvasást tartott „Szent István-napi körmenetek” címen.

**A Tanítóképző-Intézeti Tanárvizsgáló Bizottság.** A m. kir. vallás- és közoktatásügyi Miniszter Úr az Országos Tanítóképző-Intézeti Tanárvizsgáló Bizottság elnökévé az 1935/36. tanév elejétől számított öt évre terjedő időre *dr. Kisparti János* tankerületi kir. főigazgatót, alnőkökévé *dr. Littke Aurélt*, az állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola ügyvezető igazgatóját, tagjaivá pedig a következőket nevezte ki: a *pedagógiára és filozófiára*: *dr. Bartók György*, *dr. Mester János* és *Várkonyi Hildebrand* egyetemi nyilvános rendes tanárokat, a *magyar irodalomra*: *dr. Sik Sándor* egyetemi nyilvános rendes tanárt, a *magyar nyelvészetre*: *dr. Horger Antal* és *dr. Mészöly Gedeon* egyetemi nyilvános rendes tanárokat, a *történelemre*: *dr. Erdélyi László* és *dr. Fögel József* egyetemi nyilvános rendes tanárokat és *dr. Deér József* egyetemi magántanárt, a *földrajzra*: *dr. Kogutowitz Károly* egyetemi nyilvános rendes tanárt, a *menyiségtanra*: *dr. Kerékjártó Béla* és *dr. Riesz Frigyes* egyetemi nyilvános rendes tanárokat, a *természettanra*: *dr. Fröhlich Pál* egyetemi nyilvános rendes és *dr. Bay Zoltán* egyetemi nyilvános rendkívüli tanárokat, a *vegytanra*: *dr. Kiss Árpád* egyetemi nyilvános rendes tanárt, az *ásványtanra*: *dr. Szentpétery Zsigmond* egyetemi nyilvános rendes tanárt, az *állattanra*: *dr. Farkas Béla* és *dr. Gelei József* egyetemi nyilvános rendes tanárokat, a *növénytanra*: *dr. Györffy István* egyetemi nyilvános rendes tanárt, a *német nyelvre*: *dr. Schmidt Henrik* egyetemi nyilvános rendes tanárt, a *bizottság jegyzőjévé* pedig: *dr. Tettamanti Béla* egyetemi magántanárt.

**Önálló tanulmányok és értekezések a tanítóképző-intézetek Értesítőiben.** Az eddig megjelent és beküldött tanító-, tanítónő- és óvónőképző-intézeti Értesítőkben a következő tanulmányok és értekezések jelentek meg. *A budapesti I. ker. áll. tanítóképző-intézet*: Padányi-Frank Antal dr.: A küzdelmek szerepe a tanítóképzésben. — Szabó Jenő: Népművelés — amíg álláshoz jutunk. — *A budapesti VII. ker. áll. tanítónőképző-intézet*. Kiss József: A kötelességteljesítés. — *Az Angolkisasszonyok budapesti tanítónőképző-intézete*. Zimányi Mihály: Veni Sancte... — Lóránth Erzsébet: Védekezés a magyartalanságok ellen. — Pogor Ödön dr.: Ward



Mária, mint pedagógiai eszménykép. — Vihar Anna: Falusi kisemberek. — *A budapesti Ranolder-intézet*. Bárczi Gusztáv dr.: Az egészségvédelmi nevelés kérdése az iskolában. — *A budapesti Szent Orsolyarendi tanítónőképző-intézet*. 1535—1935. Negyszázéves a Szent Orsolya-rend. — Igazgyöngyök. — Benkóné Lestyánszky Sári: Lapok a 400 éves Szent Orsolya-rend történetéből. — *A Redemptorissza Szerzetesnők budapesti Szent Margit tanítónőképző-intézete*. Az intézet megáldása. — Cser M. Margit: Világnézet és modern pedagógia. — *A jászberényi áll. tanítónőképző-intézet*. Móczár Miklós: A népiskola gyakorlati irányú működése; annak módjai és eszközei. — *A kőszegi áll. tanítónőképző-intézet*. Bognár Gyula: Gyerekalakok Gárdonyi Géza műveiben. — *A pápai áll. tanítónőképző-intézet*. Kraft József. — Dr. Tóth Ferenc: A tájak földrajzának módszere a tanítónőképzőben és a gyakorló iskolában. — Fraknói Vilmos: Néprajz a tanítónőképzőben. — *A esztergomi érseki róm. kat. tanítónőképző-intézet*. Geyer Béla: Milyen legyen az elemi iskolai dal magyar zenei szempontból? — *A győri kir. kat. tanítónőképző-intézet*. Jakab Ferenc: Julián szerzetes útja Nagy-Magyarországba. — *A kalocsai érseki róm. kat. tanítónőképző-intézet*. Selmeczi Károly: A vegytani és természettani oktatás szemléltető, kísérleti eszközei és tanszerei a falusi iskolákban. — *A sárospataki tanítónőképző-intézet*. Varga Gábor. — *A soproni ág. h. ev. tanítónőképző-intézet*. Hamar Gyula; Bognár Károly. — *A dombóvári Szt. Orsolyarendi tanítónőképző-intézet*. Gyánti Erzsébet: Adatok Dombóvár településföldrajzához. — *Az Angolkisasszonyok egri érseki róm. kat. tanítónőképző-intézet*. Dr. Bárányné Szétsényi Márta: Megemlékezés II. Rákóczi Ferencről halálának kétszázadik évfordulóján. — Láng Kornélia: Negyvenéves találkozásom emlékére. — 1905—1935. — *Az Esztergom-vizivárosi irgalmas nővérek érseki tanítónőképző-intézete*. Nádler István: Ünnepi beszéd II. Rákóczi Ferencről. — *A győri Szt. Orsolya-rendi tanítónőképző-intézet*. Szent Angela mint nevelő. — *Kiskunfélegyháza róm. kat. tanítónőképző-intézet (Constantinum)*. Horváth Mária Ancilla: Az életnevelés és a leányifjúsági könyvtárak. — *Bajai róm. kat. érseki tanítónőképző-intézet*. „Ügy világosodjék.” — Dehény Mária Alacoque: Az irodalomtanítás a szociális nevelés szolgálatában. — *Kalocsai érseki r. k. tanítónőképző-intézet*. Dr. Hevesi M. Angelica: Intézetünk hetvenöt esztendeje. — *Angolkisasszonyok kecskeméti róm. kat. tanítónőképző-intézete*. Királymezey Tibor: XI. Piusz pápa az ifjúság keresztény neveléséről. — M. Pintér M. Margit: Ward Mária (1585—1645). — *Kisvárdai Szent Orsolya-rendi r. k. tanítónőképző-intézet*. Kurics Adalberta: Falusi nőnevelés az iskolán kívül. — *Kőszegi Szent Domonkos-rendi r. k. tanítónőképző-intézet*. Torman János: Család és iskola a nevelés szolgálatában. — *Irgalmas Nővérek r. k. tanítónőképző-intézete*. Polaczek E. Stella: II. Rákóczi Ferenc emlékezete. — Wimmer Károly: Polaczek Stella 50 éves jubileuma. — *Soproni Isteni Megváltó Leányai r. k. tanítónőképző-intézet*. Feichtinger Mátyás; Maiwa. — *Soproni Szent Orsolya-rendi r. k. tanítónőképző-intézet*. Dr. Bréyer István: 400. — 1535—1935. — *Székesfehérvári Ferenc József nőnevelő intézet r. k. tanítónőképző-intézet*. Györgyi János: Ideális realizmusra való nevelés. — *Angolkisasszonyok veszprémi r. k. tanítónőképző-intézete*. Imádkozzál és dolgozzál! — *Pápai ref. tanítónőképző-intézet*. Kutassy Mária: Dr. Antal Géza püspök emlékezete. — Dr. Körös Endre. — *A kiskunfélegyházi áll. tanítónőképző-intézet*. Fekete József: A falusi népművelés irányelvei.



**Nyugtázás.** Tagsági díjat fizetett 1931-re: Lengyel Gy., Amlier A. — 1932-re: Klug K. Gy., Lengyel Gy., Girtler M. — 1933-ra: Lengyel Gy., Dobosi E., Zrinyi A. — 1934. I. felére: Stich N. — 1934-re: Dr. Radák O., Barsai J., Dénes J., Endrey T., Flóra S., Szilágyi J., v. Losonczy Gy., Szabó Z., M. Kovács B., Molitor G. — 1935. I. felére: Szabó Z., Vas K., Szabó K. — 1935-re: Kovács D., Csuka A., Egey A., Harsányi L., Lázár K., Pándy A., Szatmáry F., Tóth M., Zilahy F., Bury A., Szilávik I., Vitál Sz., Koresmáros A., Filetóth S., Bartal A., Bárdos B., Árpácssy Gy., Geyer B., Karácsonyi I., Rosta I., Sántha K., Homor I., Szkalka L., Mészár M., Berzáty L., Blénassy J., Csekő A., Málnási D., Tanai A., Fiala E., Gailó P., Balla B., Kiss J. (Jászberény), Szemes G., Jabak F., Pécs Gy., Szelenyi D., Szontagh K. — Előfizetett a folyóiratra: Bpest VII. k. áll. tnókp. (1934), Miskolc izr. tnókp. (1933), Győr rk. tkp. (1935). — Adomány a Tanárok Házára: Kalocsa rk. tkp.: 100 P, dr. Szakál J. 51.20 P, Szeged rk. tkp. 1934/35. évi tanulói díjak: 169.60 P.

**Helyreigazítás.** A folyóirat f. évi áprilisi számának 226. oldalán közölt nyugtázási rovat 5. sorában „1935-re: Horváth János” helyett Horváth Ilona befizetését igazolom.

Budapest, 1935. szeptember 1.

Pócza József pénztáros.

Felelős szerkesztő és kiadó: Kiss József

Sárkány Nyomda R. T. Budapest, VI., Horn Ede-utca 9. Tel.: 22—1—90.

Igazgatók: Dr. Wessely Antal és Wessely József.